

HLAVNÉ POLITICKO-DIPLOMATICKÉ A VOJENSKÉ DISPOZÍCIE PRI UTVÁRANÍ HRANÍC SLOVENSKA V ROKOCH 1918 – 1919 (štvrtá časť)*

MARIÁN HRONSKÝ

HRONSKÝ, M.: Main Political, Diplomatic and Military Dispositions in Forming of Slovakia Borders from 1918 to 1919. (Part IV). *Vojenská história*, 7, 3, 2003, pp 12 – 36, Bratislava.

The study is the continuation of earlier three parts with the same title, published in previous numbers of the journal. The whole study maps events and negotiations at the Peace Conference in Paris, which significantly determined forming of the borders of the Czechoslovakian State with the after-war Hungary. The author concentrates chronologically on politic-diplomatic development in the time of peace conference negotiations and during the invasion of the Hungarian Bolsheviks at the territory of Slovakia in May and June 1919. The author deals with the mentioned issue for a long time; he already published several analytic and synthetic articles with this theme. The author follows military actions of B. Kuna communist regime – the actions for reconstruction of before-war borders with Slovakia. He also monitors in which way the Hungarian aggression influenced the forming of the borderline between the two states.

Military History. Slovakia from 1918 to 1919.

Situácia, ktorá sa vytvorila porážkou Ústredných mocností a prebiehajúcimi mierovými rokovaniaми, ustanovila v strednej Európe novú, výraznú hranicu – hranicu víťazov a porazených. Bola to hranica medzi štátmi orientovanými na pripravovaný Versailleský mier a štátmi, ktoré boli odporcami nového usporiadania tejto časti Európy. No a práve v porazených krajinách sa vytvoril dosť široký priestor na činnosť radikálnych bolševických prúdov, ktoré čerpali silu a sebavedomie z udalostí v Rusku a odtiaľ dostávali aj podporu a inštrukcie. Úspech maďarských komunistov vyplýval najmä z hlbokej frustrácie maďarskej spoločnosti, ktorú spôsobila porážka vo vojne a rozpad bývalého Uhorska. Nacionalistický resentment spolu s ekonomickou krízou a sociálnym napätím pomohli maďarským bolševikom uskutočniť prevrat podľa ruského vzoru. Pričom väčšina bezradnej maďarskej spoločnosti uvoľnila Bélovi Kunovi cestu k moci v nádeji, že sa mu podarí to, čo sa nepodarilo Károlyimu – zachovať integritu „Veľkého Uhorska“. Maďarskí komunisti využili v marci 1919 situáciu, ale od prvej chvíle im bolo jasné, že ich úspech je podmienený vonkajším úspechom. Lebo nestačilo uchopiť moc doma, ale bolo treba skoordinať akciu s bolševikmi v Rusku a pokúsiť sa realizovať pôvodný plán, rozšíriť revolúciu na Nemecko, Rakúsko, Č-SR a Poľsko. Bez medzinárodnej podpory nemala Maďarská republika rád nádej trvalejšie sa udržať v Európe kontrolovanej víťaznou Dohodou. Rozhodli sa pre agresiu proti Česko-Slovensku, a ako zámenka im poslúžilo prekročenie Pichonovej demarkačnej čiary československým (ďalej čs.) vojskom.¹

Už v polovici mája 1919 sa velenie maďarskej ČA rozhodlo pre tzv. „severnú výpravu“, vpádom na Slovensko sa chceli vymaniť z kruhu obklúčenia. Prípadná maďarská ofenzíva na juž-

*Tento príspevok voľne nadväzuje na tretiu časť, ktorá bola pod rovnakým názvom publikovaná In: *Vojenská história*, roč. 6, 2002, č. 3-4, s. 26-43.

¹Podrobnejšie pozri KOVÁČ, D.: Medzinárodné súvislosti bolševického vpádu na Slovensko. In: DEÁK, L., zost.: *Slovensko a Maďarsko v rokoch 1918 – 1920. Zborník referátov z konferencie v Michalovciach* 14. – 15. 6. 1994. Martin 1995, s. 56-63.

nom fronte by určite vyprovokovala Dohodu, pričom sa nedal očakávať vojenský úspech, lebo tam stáli v pohotovosti početne dosť silné 3 srbské a 3 francúzske divízie. Podobne po zastavení postupu rumunského vojska na rieke Tise, nebolo vhodné viesť ofenzívu na rumunskom fronte. Ako najistejší a najľahší úspech sa zdal na fronte s jednotkami čs. vojska, kde mohli rátať s rôznymi nedostatkami tvoriacej sa čs. armády, s jej slabou bojovou morálkou a neveľkou početnou silou. Takisto sa mohli spoliehať na zvýšenú hladinu maďarského nacionalizmu, ktorého cieľom bolo znovu si podmaniť celé Slovensko a pričleniť ho k Maďarsku. Bojový duch maďarskej ČA na uskutočnenie tejto ofenzívy pokladali za priaznivý, lebo očakávali, že jedných bude viesť idea, že bojujú za proletárske ideály, druhých zase vlastenecký duch za zachovanie integrity Uhorska. Navyše bolševická vláda B. Kuna pod vplyvom revolučného romantizmu mylne predpokladala, že slovenský a český proletariát automaticky povstane a za pomoci maďarskej ČA nastolí komunistickú diktatúru v Česko-slovenskej republike (ďalej Č-SR.) Do istej miery tak usudzovala aj zo spravodajských hlásení, z ktorých vyplývalo, že časť čs. vojska sympatizuje s bolševikmi, a tak ofenzívnemu postupu maďarskej ČA nebude klásť veľký odpor. Napokon maďarská vláda dúfala, že keď sa jej podarí dosiahnuť prenikavé úspechy na vojenskom poli a znovu okupovať Slovensko, postaví tým víťaznú Dohodu pred nové „fait accompli“. Vynúti si tým náklonnosť mierovej konferencie v Paríži na zlepšenie hraníc Maďarska. Zároveň verila, že doma tak získa viac sympatizujúcich stúpcov medzi dedinským i mestským obyvateľstvom, ktoré bolo dovtedy zväčša nepriateľsky zaujaté proti nej. Plánu na „severnú výpravu“ sa velenie maďarskej ČA nevzdalo ani po návrate T. Szamuelyho z Ruska v polovici mája 1919. Ten totiž vyvrátil nádeje maďarských komunistov na spojenie s armádou sovietskeho Ruska, čím jeden z hlavných dôvodov na vedenie ofenzívy na severovýchodnom fronte padol.² No posledné bojové úspechy v priestore Sálgótarján – Miškovec (Miskolc) a lákavá vidina opätovného získania Slovenska boli pre maďarské hlavné velenie dostatočným dôvodom, aby vpád na Slovensko uskutočnilo. Jeho rozhodnutie vyjadroval aj nápis na kovových štítkoch, ktoré mali vojaci ČA na čiapkach: „Felvidék viszahódítása“ (znovu-podmanenie Horného Uhorska). Veľmi výstižne to však vyjadril župan Novohradskej župy Dr. Ludovít Bazovský v burcujúcom telegrame Predsedníctvu Národného zhromaždenia 3. 6. 1919: „Maďari vzplanuli v báječný maďarský šovinistický zápal, ktorý v báječnej harmónii spojil sa s bolševizmom a ich spoločným heslom je záchrana integrity starého Uhorska ...“³

Maďarské velenie využilo čas do 30. mája na to, aby primerane preskupilo svoje sily. Do sálgótarjánskeho úseku ešte nasadilo 80. brigádu, na severe 6. divíziu a na východe od Miškovca 3. brigádu. V noci na 30. 5. 1919 sa začala všeobecná ofenzíva maďarského vojska na Slovensko. Zámerom hlavného velenia maďarskej armády bolo, aby červené divízie rýchlym postupom smerom na sever a severozápad vyradili z boja veľkú časť demoralizovaných čs. jednotiek, ktoré utrpeli na fronte Sálgótarján – Miškovec značné straty. Dôležitým cieľom maďarského plánu bolo dosiahnuť ťahom na Vrútky jedinou nosnú železnicu, ktorá spájala Čechy, Bratislavu i Žilinu s Košicami. To by im umožnilo roztrhnúť slovenské bojisko na dve časti a izolovať všetky čs. jednotky bojujúce na východ od Tatier. Maďarské vojsko malo rýchlo postupovať za ustupujúcimi čs. jednotkami na troch hlavných smeroch: Miškovec – Košice – údolie Hornádu; Sálgótarján – Zvolen cez Lučenec; Balassagyarmat (Balažské Ďarmoty) – Banská Štiavnica cez Levice. Všetky útočné smery sa tiahli po železnici, čo umožňovalo maďarskému hlavnému veleniu nasadiť početné obrnené vlaky, ktoré malo k dispozícii. Strategický i politický význam týchto výsledkov, ktoré mali dosiahnuť, spočíval v tom, že čs. jednotky 1., 3. a 6. divízie, zatlačené na poľskú hranicu, by boli odrezané od zásobovacích stredísk a nezostávalo by im nič iné ako internovanie v Poľsku alebo by sa museli vzdať bez boja. Celé východné Slovensko by sa tak okamžite dostalo pod kontrolu Budapešti. Potom by sa maďar-

²LIPTAI, E.: Vöröskatonak előre. Magyar Vöröshadsereg harcai 1919. Budapest 1979, s. 164-165.

³Vojenský historický archiv (ďalej VHA) Praha, MNO – Hlavný štáb, Oper. odd. 1919, šk. 2, č. 3-12/58.

ská armáda obrátila na západ, obchvátla by obranu Dunaja, a vytvorila si tak veľmi výhodnú situáciu na dobytie západného Slovenska.

Ešte podľa rozkazu MNO, č. j. 16643/op. z 27. 5. 1919, sa dňom 1. júna 1919 zrušilo Hlavné veliteľstvo čs. vojsk na Slovensku v Bratislave a opätovne sa potvrdzovala platnosť rozdelenia čs. jednotiek operujúcich na Slovensku na dve skupiny, podriadené priamo Ministerstvu národnej obrany (MNO), čo potvrdil aj rozkaz gen. L. Piccioneho z 30. mája 1919.⁴ Išlo o Slovenskú (západnú) skupinu a Rusínsku (východnú) skupinu. Takto v čase výmeny velenia talianskej vojenskej misie francúzskymi dôstojníkmi, prevzal Rusínsku skupinu gen. Hennocque, dovtedajší veliteľ 3. divízie na Podkarpatskej Rusi. Mal sídlo v Košiciach a bola mu podriadená 1., 3. a 6. divízia. Slovenskú skupinu prevzal od gen. Piccioneho dovtedajší šéf štábu francúzskej vojenskej misie v Č-SR divízny generál E. D. Mittelhauser. Mal sídlo v Bratislave a bola mu podriadená 2., 4. a 7. divízia. Hranice medzi oboma armádnymi skupinami boli gen. Pellém 4. júna 1919 upravené tak, že ich predstavovala čiara Martinová, Jelšava, Dobšíňá, Poprad (pričom označené miesta patrili Rusínskej skupine).

Podľa dispozícií bol Rusínskej skupine pridelený úsek „košický“ (6. divízia), ktorý sa mal sústreďovať na obranu Hornádu a velil mu francúzsky brigádny generál Chabord. Bývalý „rusínsky“ úsek bol pri tejto príležitosti premenovaný na úsek „karpatský“ (3. divízia) a podliehala mu aj obrana údolia rieky Bodrog a velil mu od 3. júna francúzsky generál Destremau. Francúzski dôstojníci prevzali tiež velenie menších úsekov Rusínskej skupiny: od talianskeho plukovníka Angiona prevzal velenie v údolí rieky Slanej major A. Prignot, pričom toto veliteľstvo bolo zlúčené s veliteľstvom III. brigády do jedného veliteľstva. V údolí rieky Bodvy prevzal velenie mjr. B. Pujó, ktorému podliehala ešte dielčia skupina na kóte 322, ktorej velil major Roton.

Velenia Slovenskej skupiny sa ujal generál E. D. Mittelhauser a po ňom hlavné veliteľské funkcie aj v tejto armádnej skupine obsadili francúzski dôstojníci, ktorú tvorili: „dunajský“ úsek bránila 7. legionárska divízia pod velením brigádneho generála Schuhlera a úsek pozdĺž Ipl'a lučenecká skupina (2. divízia), ktorú 4. 6. 1919 prevzal od gen. Letovského plk. J. Šnejdárk. Špeciálne „bratislavskému“ úseku velil pplk. J. P. Brau. V oblasti 7. divízie sa v priebehu bojov vytvorili nové skupiny: v okolí Nových Zámok pôsobila skupina pod velením plukovníka V. Bonneaua; pri Komárne skupina pod velením pplk. Costiera; v okolí Nitry brigáda, ktorej velil generál L. Kiefer a v okolí Vráblov brigáda pplk. M. Barésa. Menšej „štiavnickej“ skupine v rámci 2. divízie velil čs. dôstojník mjr. S. Bláha.⁵ Celkove však treba povedať, že tzv. bojových skupín, ktoré boli zostavené z jednotiek a útvarov rôznej dislokácie, organizácie a podriadenosti, pôsobilo v bojoch s maďarskými bolševikmi na Slovensku oveľa viac. Spravidla na strategicky dôležitých miestach boli ich veliteľmi francúzski dôstojníci, na ostatných to boli príslušníci čs. vojska.

Situácia česko-slovenskej armády z hľadiska bojovej morálky, disciplíny, velenia, zásobovania i vybavenia bojovou technikou nebola v tom čase dobrá. Početne pomerne slabé jednotky čs. vojska rozptýlené na fronte od Bratislavy až po Užhorod neboli vstave zastaviť prvý nápor maďarského vojska. Navyše sa reorganizovali a taliansku vojenskú misiu v tom čase práve striedala francúzska misia, a tak v ústupe na sever pokračovali čs. jednotky na istý čas aj pod novým velením. Po prelomení zraniteľnej obrany čs. jednotiek, na dolnom i strednom Ipl'i, maďarské vojsko obsadilo 1. – 2. júna Nové Zámky i Levice, na strednom Slovensku dosiahlo 7. júna v priestore Zvolena rieku Hron a na východnom Slovensku 6. júna obsadilo Košice a do 10. júna preniklo až do Bardejova, kde sa priblížilo k poľským hraniciam. Do polovice

⁴VHA Trnava, Zemské vojenské veliteľstvo (ZVV) Bratislava, Prezídium 1919, šk. 5, prez. č. 1980, S-215-3/29 a prez. č. 2147, S-L15-1/7.

⁵Podrobnejšie k tomu a výmene misií pozri HRONSKÝ, M.: K úlohe francúzskej vojenskej misie v bojoch na Slovensku a pri utváraní jeho hraníc v roku 1919. In: Česko-slovenská historická ročenka 2000. Brno 2000, s. 219-221.

júna, keď sa front na Slovensku začal stabilizovať, maďarská ČA obsadila viac ako dve pätiny územia Slovenska.⁶

Nemožno povedať, že kritickú situáciu na slovensko-maďarskom fronte, ktorá sa tu vytvorila už koncom mája 1919, bralo pražské MNO na ľahkú váhu. Minister národnej obrany V. Kľofáč, ktorý sa 24. mája 1919 nachádzal v Bratislave na rozlúčkovej slávnosti s talianskou vojenskou misiou,⁷ telegraficky upozorňoval Prahu na vážnosť situácie s tým, že Maďari majú teraz dobrých 100 000 vojakov a ďalších 60 000 vo výcviku ako rezervu a tiež veľa ťažkého delostrelectva. Žiadal vyslať posilu 18 práporov a tiež odoslať všetky delá zo Škodovky na Slovensko.⁸ Dňa 28. mája 1919 poslal tiež telegrafickú správu o kriticknej situácii na slovensko-maďarskom fronte aj E. Benešovi do Paríža a žiadal o rýchle odoslanie dobre vyzbrojených čs. domobraneckých práporov z Talianska na Slovensko.⁹ Napriek tomu, vpad maďarskej ČA na Slovensko prekvapil ústredné čs. vojenské i politické orgány, zvlášť, nepripravenú českú verejnosť. Paniku a značnú zúfalosť situácie bolo cítiť aj z telegrafickej správy ministerského radcu na ministerstve zahraničných vecí B. Štěpánka ministrovi E. Benešovi do Paríža, ktorá líčila začiatok maďarského vpádu v priestore medzi Ipeľskými Šahami a Štúrovom od skorých ranných hodín 30. mája 1919. Dávala dôraz na urýchlený prisun prepotrebných municie a končila takto: „Svrchovaně načase, aby byl zahájen koncentrický postup zejména franko-juhoslovanskými vojsky proti Maďarům. Hlavná příčina našich značných neúspěchů: rozvrat ve vojsku, způsobený rejdy italských důstojníků, nedostatek munice, jemuž nebylo včas čeleno, váhavost při provádění všeobecného plánu.“¹⁰

Už 1. júna 1919 sa k bijúcim na poplach pridala aj prezident T. G. Masaryk a telegraficky žiadal Beneša, „aby energicky bylo protestováno a žádána nutná opatření Ententy s poukazem, že přímo křečovitě drželi jsme se Ententou vytýčené demarkační čáry a defenzivy.“¹¹ Prezident Masaryk však 5. júna 1919 urobil aj politický rozbor, týkajúci sa maďarskej invázie na Slovensko, ktorý zaslal tiež Benešovi. Predovšetkým v ňom zdôrazňoval, že Č-SR sa stále držala prísnej defenzívy a postupovala iba v dorozumení s Dohodou. Správala sa úplne lojálne voči Károlyho vláde i voči maďarským bolševikom a nezúčastnila sa postupu Rumunov a Juhoslovanov proti MRR, nakoľko takáto akcia nebola oficiálne ohlásená, resp. nariadená. „Od samého počátku postupujeme ve všem v naprosté lojalitě k Ententě“, ktorá „může v každém okamžiku s naši politikou býti naprosto spokojená“. Podľa neho: „Politicky invaze Maďarů byla více méně podporována, alespoň umožněna především neloajálním postupem Vídně, která stále straní Maďarům ... Dále dlužno upozornit na Poláky rakouské orientace ... Paralelismus těšínské invaze a slovenské invaze jest na dlani. Máme také zjištěno, že bolševická agitace přes Slovensko se zanáší na Těšínsko a z Těšínska že jest ve spojení s německým bolševizmem. Zkrátka starý pangermánský plán: „Berlín – Bagdad“ Vídní, Budapeští a také Berlínem není ještě vnitřně překonán.“¹²

Vzhľadom na to, že sa maďarská ofenzíva na Slovensko začala práve v kritickom priestore Ipeľa, s využitím všetkých slabín čs. obrany, na čo pplk. R. Kalhous vopred upozorňoval, už 5. 6. 1919 poslal minister národnej obrany V. Kľofáč do Paríža E. Benešovi rádiogram, v kto-

⁶Podrobnejšie k tomu pozri HRONSKÝ, M.: Priebeh vojenského konfliktu Č-SR s Maďarskom roku 1919. In: Historický časopis, roč. 41, 1993, č. 5-6, s. 599-606.

⁷VHA Praha, Boje na Slovensku. Denník armádného veliteľství (VVVŠ), II. diel, šk. 20, č. 24 – pozri deň 24. 5. 1919.

⁸DEJMEK, J. – KOLÁŘ, F., ed.: Československo na pařížské mírové konferenci 1918 – 1919. Dokumenty československé zahraniční politiky. Svazek I. (listopad 1918 – červen 1919). Praha 2001, dok. 211, s. 331.

⁹Tamže, dok. 214, s. 337.

¹⁰Tamže, dok. 215, s. 337. V tejto súvislosti treba dodať, že práve v tom čase kulminovalo obviňovanie talianskych veliteľov, že zapríčinili porážku. Podrobnejšie pozri KLÍPA, B.: Italská vojenská mise v Československu. In: Historie a vojenství, roč. 44, 1995, č. 3, s. 71-78. Maďarskej ofenzívy na Slovensko sa týkali aj ďalšie hlásenia B. Štěpánka do Paríža, pozri DEJMEK, ref 8, dok. 217, s. 339; dok. 224, s. 348; dok. 229, s. 351-352; dok. 231, s. 352-353.

¹¹DEJMEK, ref 8, dok. 217, s. 339.

¹²Tamže, dok. 221, s. 344-345.

rom konštatuje, že maďarské vojsko dosiahlo operačnú prevahu práve tým, že ovládlo zeme-
pisné prirodzené hranice, utvorené Novohradskými vrchmi, Matrou a Bukovými horami. Pre-
to ho prostredníctvom pražského MNO prosí, aby vývody člena mierovej delegácie
pplk. Kalhousa voj. č. 13 zo dňa 27. 1. 1919 (analyzovali sme ich v predchádzajúcej tretej
časti¹³) boli teraz prednesené „jako vítální věc republiky československé dotčené komisi mí-
rového kongresu“.¹⁴

Zdá sa, že po maďarskom vpáde na Slovensko pochopil aj prezident T. G. Masaryk strate-
gický význam hlavného toku Dunaja a slabinu slovensko-maďarskej hranice na Iplí. Pôvodne
bol ochotný vzdať sa hlavného toku Dunaja a Veľkého Žitného ostrova za koridor s Juhoslá-
viou. Nádeje na koridor s Juhosláviou sa síce Masaryk ani teraz nevzdával,¹⁵ ale vo svojom
rozbere „Strategický význam maďarské invazy“ už považoval za potrebné získať pre Č-SR aj
pruh pravého brehu Dunaja aspoň po Komárno, a naproti Komárnu predmostie na ovládnutie
mosta, potom pozdĺž Dunaja až k Vacovu a odtiaľ rovnou čiarou k Pichonovej demarkačnej
čiare. Lebo: „Nynejší vpád Maďarů poučil nás, že ... kout ipolský dáva Maďarům území pro
budoucí vpády.“¹⁶ Pritom Masaryk v telegrafickej inštrukcii E. Benešovi do Paríža 10. júna
1919 hranicu od hlavného toku Dunaja na východ ešte spresňoval: „Ipolská hranice nestačí;
lépe od Vacova pohořím k Ipoli (Ipl'u – pozn. M. H.) za Balazské Ďarmoty.“¹⁷

Vyššie uvedenými urgenciami V. Kľofáča i prezidenta Masaryka sa síce pplk. R. Kalhou-
sovi dostalo istej satisfakcie, ale pozícia E. Beneša v Paríži nebola natoľko silná, aby mohol
vážnejšie prehovoriť do posledných rozhodnutí mierovej konferencie v otázke určenia koneč-
nej hranice Č-SR s Maďarskom. No po prvých telegrafických správach o maďarskej ofenzíve
na Slovensko Beneš začal konať,¹⁸ 4. júna 1919 poslal prezidentovi mierovej konferencie Cle-
menceauovi aj oficiálny list so sťažnosťou na vpád maďarskej ČA na Slovensko¹⁹, a ako 8. jú-
na oznamoval do Prahy: „Po útoku Maďarů zakročil jsem okamžitě a žádal veřejné publikování
našich definitivních hranic, pomoc muničnú a zakročení veřejně proti Maďarům. Dnes u Wil-
sona i u Francouzů bylo reklamováno totěž.“²⁰ Pritom v diplomatickej ofenzíve v tomto sme-
re nezostal E. Beneš osamotený, ale výdatná podpora prichádzala tiež z Prahy od gen.
M. Pellého.

¹³HRONSKÝ, M.: Hlavné politicko-diplomatické a vojenské dispozície pri utváraní hraníc Slovenska v rokoch 1918
– 1919 (tretia časť). In: Vojenská história, roč. 6, 2002, č. 3-4, s. 26-43.

¹⁴KALHOUS, R.: Budování armády. Praha 1936, s. 58-60.

¹⁵Dokonca na žiadosť prezidenta T. G. Masaryka ministerský radca na Ministerstve zahraničných vecí B. Štěpá-
nek poslal E. Benešovi 9. 6. 1919 telegrafickú správu, v ktorej sa hovorilo: „Válka s Maďari, rejdy Vídně, dodávání
zbraní i munice odtamtud Maďarům, nebezpečí, že by třebaš neodpovědně živly tamější se mohly s Maďary proti
nám spojití nebo usnadnití Maďarům průchod přes rakouské území, a naše úplné odříznutí od východu následkem
polské ofenzivy, ukázaly, jak vlastně visíme ve vzduchu v nejmájnější chvíli, a přispěly k tomu, že otázka jihoslo-
vanského koridoru stala se velmi aktuální. Je přesvědčení, že nyní snad byla by vhodná chvíle znovu se zdarem otáz-
ku tuto pohnouti. Jihoslované, jak se zdá, jsou nyní rovněž v té věci jiného názoru. Pan prezident přeje si v této věci
výměnu myšlenek s Trumbičem, eventuálně společný postup, a brzkou zprávu.“ (DEJMEK, ref 8, dok. 231, s. 352-
353). Správa vyslanectva Č-SR v Juhoslávii Ministerstvu zahraničných vecí v Prahe z 10. 6. 1919 vyznievala v to-
to smere tiež priaznivo a dávala na zváženie „zdali by nebylo možno společně s Jihoslovany na základě podrobného
ujednání obsadití území projektovaného koridoru. Pritom bylo by nutno rozhodnouti otázku má-li se v případě usku-
tečnění vytvořiti fait accompli, nebo má-li pod záminkou akce protimaďarské býti vyžádan souhlas k operacím vo-
jenským od velitelství francouzské armády uherské (za pomoci gen. Pellého). Snad je to poslední možnost uskutečnit
koridor ...“ (DEJMEK, ref 8, dok. 236, s. 356-357). Pod pojmom „francouzská armáda uherská“ sa rozumeli fran-
cúzske vojská, ktoré operovali na juhu Maďarska a spolupracovali s maďarskou vládou v Segedíne.

¹⁶DEJMEK, ref 8, dok. 222, s. 346 – v tejto edícii dokumentov je citovaný elaborát Masaryka datovaný 5. 6. 1919.
V ďalšej edícii dokumentov: ŠOLLE, Z.: Masaryk a Beneš ve svých dopisech z doby pařížských mírových jednání
v roce 1919. Část druhá Dopisy. Praha 1994, dok. LXVIII., s. 279-282 – tento dokument je datovaný 14. 6. 1919 a pub-
likovaný s ďalšími elaborátmi Masaryka pod názvom „Význam maďarské invazy“.

¹⁷DEJMEK, ref 8, dok. 233, s. 355.

¹⁸ŠOLLE, ref 16, dok. LXII., s. 263 – Beneš Masarykovi 3. 6. 1919.

¹⁹DEJMEK, ref 8, dok. 220, s. 343-344.

²⁰Tamže, dok. 228, s. 351.

Prezident Č-SR 4. 6. 1919 menoval gen. M. C. J. Pellého za hlavného veliteľa čs. brannej moci a všetka vojenská činnosť dotýkajúca sa vojenských operácií bola sústredená do hlavného veliteľstva.²¹ Mal sa zamerať najmä na zastavenie maďarskej ofenzívy na Slovensku a prípravu protiofenzívy čs. vojska. Pre uskutočnenie tejto úlohy sa sústredil predovšetkým na upravenie veliteľských pomerov v čs. vojsku, pozdvihnutie disciplíny a bojového ducha jednotiek, vytvorenie nových záloh a zlepšenie zásobovania i uvedenia vojenského priemyslu do činnosti. To však už Pellé disponoval takými právomocami, o akých sa Piccionemu ani nesnívalo. Vcelku plynule sa mu podarilo preklenúť pôvodne poradný charakter francúzskej vojenskej misie, v prvej etape jej pôsobenia v Č-SR, a jej príslušníci prevzali veliteľskú zodpovednosť v rámci čs. brannej moci v nasledujúcej etape. Práve touto aktívnou veliteľskou a bojovou činnosťou sa francúzska vojenská misia v Č-SR výrazne líšila od ďalších francúzskych misií v krajinách strednej a východnej Európy. No nemenej dôležitá bola aj zvýšená diplomatická aktivita gen. Pellého, o to väčší, že o májových bojoch na Slovensku sa v Paríži vedelo dosť málo.

Prakticky v tom okamžiku ako francúzska vojenská misia prevzala velenie na Slovensku, začal Pellé biť na poplach. Už 1. 6. 1919 v šifrovanej depeši francúzskemu predsedovi vlády G. Clemenceauovi a maršalovi Fochovi gen. Pellé okrem iného zdôraznil: „Požadoval som vojenskú podporu Dohody a trvám na tejto žiadosti. Rozhodnutie, či obsadiť Budapešť alebo nie, je politickou otázkou; vojenskou otázkou však je, či pripustíme porážku spojeneckého Česko-Slovenska od Maďarov. Pripadá mi, že prestíž Dohody a prestíž Francúzska sú ohrozené rovnakou mierou.“²² Pellé totiž už skôr navrhoval kombinovanú francúzsko-rumunskú ofenzívu na Budapešť, ale francúzsky veľvyslanec v Prahe Clément-Simon ho nepodporil.²³ V sprievodnom liste jednej tajnej správy určenej Clemenceauovi a Fochovi Pellé nalieval: „Bojím sa, že príde neskoro. Celé Slovensko je ohrozené. Celá budúcnosť tejto krajiny je spochybnená. Možno si navždy popudíme proti sebe svojho najlepšieho spojenca v strednej Európe, ktorý sa tak odcudzí nášmu vplyvu ... Nedopustíme, aby sa naplnila nová ťažká chyba a táto krajina bola rozdrtená.“²⁴ Uplatnenie všetkých Pellého krokov a opatrení si však vyžadovalo istý čas, preto sa jeho úsilie začalo výraznejšie prejavovať až v polovici júna 1919. Dovtedy mala hlavnú iniciatívu útočiaca maďarská ČA.

Po alarmujúcich správach Pellého i Beneša a od francúzskych vojenských a diplomatických zástupcov vo Viedni, ktorí tiež nástojili na otvorenom protibolševickom zásahu v Maďarsku, sa 5. júna 1919 zišla najskôr Najvyššia rada a na jej podnet, aj predstavitelia Najvyššej vojenskej rady vo Versailles, ktorým Clemenceau oznámil, že Maďarsko zaútočilo na Č-SR. O 9.30 hod. večer 7. júna 1919 telegraficky zaslal predseda mierovej konferencie G. B. Clemenceau spoločnú nótu z Paríža gen. Pellému do Prahy a maďarskej vláde v Budapešti, v ktorej prísny rozkazom vyzval vládu B. Kuna, aby do 48 hodín zastavila ďalšie boje na Slovensku. Okrem iného sa v nej hovorilo: „... Maďari podnikajú neoprávnené a prudké útoky, aby obsadili Slovensko ... Za týchto okolností sa budapeštianska vláda oficiálne vyzýva, aby bezodkladne ukončila útoky na Česko-Slovensko. Ak maďarská vláda neuposlúchne túto výzvu, sú SPOJENÉ a ZDRUŽENÉ MOCNOSTI bezpodmienečne rozhodnuté použiť krajné opatrenia, aby Maďarov donútili zanechať nepriateľstvo a podvolili sa neochvejnej vôli SPOJENCOV. Na tento telegram sa musí odpovedať do 48 hodín.“²⁵ To, že hrozba dohodových veľmocí použiť aj krajné

²¹Francouzská vojenská mise v Československu 1919 – 1939. Edice dokumentů. Serie I.: 1919 – 1925, Svazek 1.: Smlouvy, dohody, statuty. Praha 1999, dok. 11, s. 90.

²²Tamže, Svazek 2. A: 1919 – 1920. Běžné zprávy. Praha 1999, dok. 9, s. 114-115.

²³FERENČUHOVÁ, B.: Talianska a francúzska vojenská misia na Slovensku a československo-maďarský konflikt v rokoch 1918 – 1919. In: DEÁK, ref 1, s. 144.

²⁴Tamže.

²⁵VHA Praha, Francouzská vojenská mise (ďalej FVM), šk. I, A – Manipulačné spisy (ďalej – M. s.), I. oddelení, zv. 3, č. 1. V tomto zv. 3 sa vo francúzskom jazyku nachádza veľká časť dôležitých rádiogramov, vojenských i diplomatických dispozícií súvisiacich so skúmanou problematikou, ktoré sú v tejto štúdii citované v preklade do slovenčiny.

prostriedky, nebola len verbálna, svedčí aj rozkaz Clemenceaua veliteľovi východnej dohodovej armády maršalovi Franchet d'Espereyemu (tiež zo 7. júna 1919), aby okamžite pripravil koncentrickú ofenzívu s cieľom okupácie Maďarska. Rumunské jednotky po jeho pravom boku mali uvoľniť Čecho-Slovákov a potom sa otočiť na juh. Srbské jednotky mali postupovať rovno na Budapešť. Pritom francúzske sily mali operovať medzi Srbmi a Rumunmi. Celú ofenzívu mal riadiť Franchet d'Esperey, no mala sa začať až na rozkaz Najvyššej rady Dohody.²⁶

Lehota odpovedať na Clemenceauovu nótu zo 7. júna mala vypršať 9. júna 1919 o 9.30 hod. večer. Na čs. strane text Clemenceauovho ultimáta maďarskej vláde celkom neuspokojoval politické a hlavne vojenské velenie. Prvou reakciou gen. Pellého bolo, že ešte 8. júna telegrafickými (hughesovými) rozhovormi s generálmi Mittelhauserom a Hennocqueom, nariadil, pokiaľ možno, ofenzívne akcie, aby maďarské vojsko prinútili ustupovať.²⁷ Potom požiadal dohodové veľmoci, aby Maďarom tiež nariadili stiahnuť ich vojská za čiaru Vacov (Vác) – Miškovec. No už v noci z 9. na 10. júna 1919 gen. Pellé telegramom nariadil gen. Mittelhauserovi a gen. Hennocquemu, „zdržet se až do nového rozkazu ofenzívnych operací“, nakoľko sa predpokladá, že práve v tomto čase odpovedá budapeštianska vláda rádiogramom na ultimátum Dohody zo 7. júna 1919, a preto „nechce dať nepriateľovi zámienku k uskutočneniu nového postupu“ na území Slovenska. Jednotky čs. vojska sa mali obmedziť na obranu, v prípade, že nepriateľ na ne zaútočí, mali ihneď prejsť do protiútoky.²⁸ Keďže maďarská Červená armáda ultimátum vôbec nerešpektovala, bol vydaný rozkaz na pohotovosť a ďalší postup.²⁹

Budapeštianska vláda síce odpovedala na Clemenceauovu nótu zo 7. júna 1919, v stanovenej lehote 48 hodín, telegramom Bélu Kuna, odoslaným z Budapešti 9. júna o 10.20 hod., predsedovi mierovej konferencie v Paríži, no vôbec sa v ňom nezaväzovala splniť ultimátum dohodových veľmocí bezodkladne ukončiť boje na Slovensku. Naopak, B. Kun sa v telegrame usiloval predstaviť Maďarskú republiku rád ako mierumilovný štát, ktorý „nemá nepriateľských úmyslov voči žiadnemu národu a túži žiť v mieri a priateľstve s každým“, tým viac, že sa vraj „nestavia na stanovisko územnej celistvosti“ bývalého Uhorska. Vraj ani nechcela útočiť a v skutočnosti ani nenapadla Č-SR, s ktorou si želá žiť navždy v mieri a priateľstve. Vždy rešpektovala demarkačnú čiaru stanovenú Dohodou a prispôsobila sa vojenskej konvencii z 13. novembra (belehradskému prímeriu). Všetka vina padá na iných, lebo Maďarská republika rád „bola nútená s ľútosťou zistiť, že vojská REPUBLIKY ČESKO-SLOVENSKEJ, KRÁĽOVSTVA RUMUNSKÉHO A JUHOSLOVANSKÉHO chránené vlivom SPOJENCOV a v rozpore s vojenskou konvenciou vpadli na územie REPUBLIKY RÁD a len preto, aby sme neboli zahrúdení, použili sme v najvyššej núdzi zbraň“. Maďarská vláda síce so zadosťučinením kvituje, že dohodové veľmoci nariadili vyššie menovaným štátom, aby zanechali útoky voči Maďarskej republike rád, no v skutočnosti ich zastavila až maďarská protiofenzíva. Preto: „Aby sa zabránilo ďalšiemu krviprelievaniu, vláda Maďarskej republiky rád prehlasuje, že je ochotná prerušiť nepriateľstvo proti všetkým týmto štátom, akonáhle SPOJENCI docielia, aby boli ich rozkazy plnené REPUBLIKOU ČESKO-SLOVENSOU, KRÁĽOVSTVOM SHS a RUMUNSKÝM.“ Napokon B. Kun radil mierovej konferencii, že pre upravenie všetkých vojenských, hraničných a hospodárskych otázok, ktoré s vyššie uvedeným konfliktom súvisia, sa javí nevyhnutnosťou, aby zúčastnené štáty vyslali do Viedne svojich zástupcov a z nich (pod predsedníctvom jedného zo SPOJENCOV) vytvorená komisia predbežne rozriešila existujúce problémy.³⁰

²⁶FERENČUHOVÁ, ref 23, s. 144.

²⁷VHA Praha, Vysoká škola válečná (ďalej VŠV), šk. 13, inv. č. 189 – Generál franc. arm. Mittelhauser: Operačné na Slovensku 1919, Litografie válečné školy 1933, príloha XXII – XXIII. V tom čase aj E. Beneš z Paríža povzbudzoval čs. vojsko do ofenzívnych akcií (ŠOLLE, ref 16, dok. LXII., s. 263; dok. LXIII., s. 267-268.

²⁸VHA Praha, VŠV, ref 27, príl. XXV.

²⁹Podrobnejšie k tomu pozri HRONSKÝ, ref 6, s. 607-614.

³⁰VHA Praha, FVM, šk. 1, A – M. s., I. odd., zv. 3, č. 2.

Správa o tom, že Č-SR požiadala rumunské vojsko o pomoc na protimaďarskom fronte³¹ (a podľa E. Beneša zvlášť referencie talianskych generálov o prekročení demarkačnej čiary zo strany čs. vojska³²), tiež dost' trúfalá odpoveď B. Kuna predsedovi mierovej konferencie 9. 6. 1919 na jeho prísnu nótu zo 7. 6. 1919, vyburcovali Najvyššiu radu Dohody k ráznemu konaniu. Najskôr sa však nevôľa vrcholných predstaviteľov Dohody obrátila na „neposlúšných“ spojencov. Karel Kramář, Edvard Beneš a Ion Bratianu boli predvolaní na Najvyššiu radu, kde im americký prezident W. Wilson a ministerský predseda Veľkej Británie D. Lloyd George vyčítali rozpútanie násilnosti v strednej Európe. Ako oznamoval E. Beneš 10. 6. 1919 Masarykovi: „Právě jsme byli povoláni před Radu Čtyř. Ze žalujících stali jsme se obžalovaní, že prý jsme překročovali demarkačnú linii – a toto obvinění se stalo na základě raportu italských generálů. Mstí se ...“ za odvolanie talianskej vojenskej misie z Č-SR – naznačoval Beneš.³³

Nakoľko opis odpovede B. Kuna z 9. 6. 1919 bol zaslaný aj do Prahy,³⁴ prezident Masaryk už 10. 6. 1919 reagoval na ňu v telegrafickej správe E. Benešovi. Okrem iného sa v nej hovorilo, že ofenzíva rumunského vojska mala značný dopad na maďarské teritórium, keď za demarkačnou čiarou južne od Užhorodu maďarské úrady pod tlakom Rumunov opúšťali miesta, „vznikla úplná anarchia a obyvateľstvo žiadalo pro ochranu naši okupaci.“³⁵ Kým mezitím Ententa prišla nám podkarpatské Rusy,³⁶ nastala nám povinnosť okupovať rusínske území, a to je jedine možno pomocí dráhy z Užhorodu přes Csap (Čop – pozn. M. H.), neboť jiné dráhy ze Slovenska na Rusínsko není. Jest tudíž dočasná okupace této dráhy v zájmu Ententou nám uložené nutná.“ Pritom Masaryk sa tu opatrne vyhol zmienke o iniciatívnom postupe čs. vojska na druhú demarkačnú čiaru,³⁷ čo na druhej strane maďarská vláda zas využila ako zámienku na ofenzívu na Slovensko. Podľa neho: „B. Kun neměl tudíž nejmenší příčiny ke svému vpádu na Slovensko. Tento vpád nám nebyl oznámen, také se nám nedostalo ze strany Budapešti žádného protestu.“

Napokon celú svoju správu Benešovi uzavrel Masaryk takto:

- „1. z uvedených faktů vysvitá, že tvrzení Kunova jsou nepravdivá,
2. svazky okupaci Slovenska s otázkou Rumunska a Jihoslávie docela nemístně,
3. opovážlivost interpretovat tak naivně ultimatum Ententy, že nás vyzvala k zastavení ofenzivy proti Maďarům. O tom v ultimatu není ani slova, protože jsme proti Maďarům žádné ataky neučinili,

³¹FERENČUHOVÁ, ref 23, s. 143.

³²Protí obžalobe zo strany talianskych generálov niesla sa aj časť obsiahlejšieho elaborátu k „maďarskej invázii“, ktorý poslal T. G. Masaryk E. Benešovi 14. 6. 1919 (A MZV ČR Praha, PA, zv. 48, č. 4875). Pozri tiež DEJMEK, ref 8, dok. 247, s. 367-368 a ŠOLLE, ref 16, dok. LXVIII, s. 281-282. Tiež na pražskom MNO sa ako dôkazový materiál začali zhromažďovať dispozície gen. Piccioneho súvisiace s postupom na druhú demarkačnú čiaru (VHA Praha, MNO – Hlavný štáb, Oper. odd. 1919, šk. 7, č. 22-6/3).

³³ŠOLLE, ref 16, dok. LXV, s. 273.

³⁴VHA Praha, FVM, šk. 1, A – M. s., I. odd., zv. 3, č. 2.

³⁵V dňoch 24. – 25. 4. 1919 požadoval zástupca Rusínov G. Žatkovič pri rokovani s prezidentom T. G. Masarykom okamžitú okupáciu Podkarpatskej Rusi čs. vojskom. Masaryk však takýto krok podmienil rozhodnutím hlavného veliteľa spojeneckých vojsk maršala F. Focha (A MZV ČR Praha, PA, zv. 52, č. 5122). V skutočnosti čs. vojsko začalo obsadzovať Podkarpatskú Rus 27. 4. 1919 na základe rozkazu V. Klofáča č. j. 13062/ op. z 26. 4. 1919 generálovi Hennocquemu (VHA Praha, MNO – Hlavný štáb), Oper. odd., šk. 2, č. 3-45/3). K istému pohybu čs. hliadok v tomto priestore však už došlo o pár dní skôr (JEŽEK, Z.: Boj o Slovensko v letech 1918 – 1919. Praha 1928, s. 80).

³⁶Na mierovej konferencii v Paríži však Rada ministrov zahraničných vecí rozhodla o pripojení Podkarpatskej Rusi k Č-SR až na svojom zasadnutí 23. 5. 1919 (Dokumenty mierovej konferencie 1919 – 1920: Recueil des actes de la Conférence, IV – Commissions de la conférence, C – Questions territoriales, (1) Commission des affaires tchéco-slovaques. Paris : Imprimerie nationale, 1923, s. 115).

³⁷Ako už vieme, minister národnej obrany V. Klofáč vypovedal pred Branným výborom Národného zhromaždenia 7. 5. 1919 v súvislosti s postupom čs. vojska na druhú demarkačnú čiaru toto: „Jednali jsme z vlastní iniciativy, bez rozkazu velitelství Dohody, nebo v dorozumění s Rumuni.“ (VHA Praha, MNO – Presidium 1919, šk. 9, č. 3/2).

4. proponované jednání ve Vídni je samo o sobě nesmyslné a zjevně proti autoritě Ententy.“³⁸

V Paříži sa E. Beneš pred Radou štyroch síce bránil, že Č-SR iba postupovala na novú demarkačnú čiaru, ktorú pozmenil maršal Foch, ale rozhodnutie Najvyššej rady to už neovplyvnilo.³⁹ Podobne nemal nádej na úspech ani návrh gen. Pellého, ktorý 11. 6. 1919 žiadal francúzske Ministerstvo vojny a prostredníctvom neho aj Najvyššiu radu, aby sa maďarské jednotky stiahli na demarkačnú čiaru na juh od Tisy – Lucz, Miškovca a Vacova a ďalej smerom na západ až po rakúske hranice na líniu prebiehajúcu 25 km na juh od hlavného toku Dunaja. Rozhodujúce stanovisko v Rade štyroch zaujal prezident Wilson, keď zdôraznil, že treba prestať s dočasnými demarkačnými čiarami, teda vojenskými hranicami, a určiť konečnú hranicu.⁴⁰ Tým na jednej strane vlastne vyhovel žiadosti E. Beneša, ktorý, ako vieme, urgoval ustanovenie konečných hraníc proti Maďarsku a ich verejné publikovanie, a na strane druhej, tým rázne odpovedal aj na trúfalý návrh B. Kuna, aby predbežne o hraničných zld'. otázkach Maďarska rokovala najskôr vo Viedni akási novoutvorená komisia, čo vedúci predstavitelia Dohody pochopili ako útok proti autorite mierovej konferencie. Ako sa neskôr, najmä v kritických rokovaníach Najvyššej rady na jar 1920 v Londýne⁴¹, ukázalo, toto rozhodnutie určiť konečné hranice s Maďarskom bolo ďalekosiahle. Podľa Beneša Rada štyroch dospela k tomuto rozhodnutiu ešte 10. júna 1919. Ako v ten deň oznamoval T. G. Masarykovi: „Zíttra bude oficiálne Konferencií schválena naše definitívni hranice, bude prohlášena a za tu nesmíme se vůbec hnout. Tak bylo rozhodnuto. To je linie – Ipola (Ipel' – pozn. M. H.) – na jih od Lučence podél dráhy (draha je naše k Putnoku), pak na sever poněkud k Novému Městu a Čpu. To je uspokojující celkem. Pokusíme se zachránit všechna železniční spojení.“⁴²

Atmosféru rokovaní Rady štyroch o tejto otázke však bližšie osvetľujú listy E. Beneša prezidentovi Masarykovi z 11. a 12. júna 1919.⁴³ Okrem všeobecných sťažností na zld', dusnú a nejasnú atmosféru na mierovej konferencii, na nepochopenie situácie v strednej Európe zo strany vedúcich predstaviteľov Dohody, ktorí sa najviac obávajú proletárskej revolúcie vo vlastných štátoch, poukázal aj na existujúci rozpor medzi zástancami vojenského a politického riešenia situácie v Maďarsku. Ide o rozpor spojeneckého generálneho štábu s Radou štyroch, resp. vojakov s politikmi na mierovej konferencii, keď maršal Foch by chcel ísť na Maďarov a Nemcov s vojskom, a preto vojaci aj malým spojencom hovoria: „jděte na to ostře, jen fait accompli něco znamená před Konferencií“. No Konferencia je za diplomatické riešenia a „jde zuřivě proti těmto koncepcím a potírá to“. Takto Clemenceau je v spore s maršalom Fochom, čo podľa Beneša súvisí aj s výčitkami Rady štyroch voči Č-SR: „Nám vytýkají, že prý nejdříve jsme překročili linii, pak jsme byli bití a nyní křičíme.“⁴⁴ Napriek tomu sa čs. diplomacia v Paříži pokúsila ešte vymôcť bratislavské predmostie a malú opravu hranice v súvislosti so železničnou dopravou pri Ipol'ských Šahách, čo predložil Karel Kramář ako vedúci čs. delegácie. K tomu ešte 11. júna Beneš Masarykovi s nevelkým optimizmom oznamoval: „Po naši obhajobě Rada Čtyř rozhodla, že nám dají definitívni hranici a dnes ráno před 5 ministři zahraničními byla rozhodnuta naše hranice. Odpoledne Rada Čtyř má potvrditi rozhodnutí ministrů zahraničních a bu-

³⁸DEJMEK, ref 8, dok. 232, s. 353-354.

³⁹FERENCŮHOVÁ, ref 23, s. 145.

⁴⁰Tamže.

⁴¹Podrobnejšie k tomu pozri HRONSKÝ, M.: The Struggle for Slovakia and the Treaty of Trianon 1918 – 1920. Bratislava : Veda, 2001, s. 316-317.

⁴²ŠOLLE, ref 16, dok. LXV, s. 273-274.

⁴³Tamže, dok. LXVI a LXVII, s. 275-278.

⁴⁴Tamže, s. 275 – Beneš – Masarykovi 11. 6. 1919. Ako k tomu v liste z 12. 6. 1919 Beneš dodáva: „Kdybychom byli šli na Miškovce, vyhráli a neprosili pak o pomoc, nic by nebyli řekli. Ale volání o pomoc je zde popudilo ... zde aféra maďarská přirozeně nám škodí.“ (Tamže, s. 277).

de to oznámeno Maďarům jako definitivní hranice, kam musí ustoupit. Předmostí u Prešpurku jistě nedostaneme – Lloyd George i Wilson nechápu a odmítají.⁴⁵

Keď sa Rada štyroch rozhodla určiť konečné hranice s Maďarskom, vrátila sa znovu k hraničným návrhom teritoriálnej Komisie pre česko-slovenské záležitosti. Tieto jej návrhy, týkajúce sa hraníc Č-SR s Maďarskom, boli obsiahnuté v správach z 26. marca a 8. mája 1919, ktoré preskúmala a schválila najskôr Rada ministrov zahraničných vecí 8. mája a potom Najvyššia rada 12. mája 1919.⁴⁶ Ako sa uvádza v publikovanom súbore dokumentov z mierovej konferencie, Rada ministrov zahraničných vecí preskúmala na žiadosť rady šéfov vlád (v tomto prípade Rada piatich) dve zmeny hraníc s Maďarskom, ktoré žiadal K. Kramář: „Bolo rozhodnuté o ponechaní hraníc v oblasti Pressburgu a naopak pozmeniť ju v blízkosti železnice Ipeľské Šahy.⁴⁷ 13. júna (ráno) Rada piatich schválila rozhodnutia Rady ministrov zahraničných vecí a 13. júna (ráno) parafovala zmeny hraníc. Text týchto zmien hraníc bol redigovaný 12. júna (popoludní) Komisiou pre česko-slovenské záležitosti.“⁴⁸

Napriek tomu, že Rada piatich až 13. júna ráno parafovala spomínanú zmenu, v našej historickej literatúre sa zväčša uvádza 12. jún 1919 ako deň určenia konečnej hranice Maďarska s Česko-Slovenskom. Aj E. Beneš už 12. júna 1919 oznamoval Masarykovi, že podľa posledných denných správ je už vcelku rozhodnuté, s B. Kunom sa vyjednávať nebude a „bylo rozhodnuto a přijato, že Rada Čtyř hranice definitivní nám i jemu sdělí, a že je musíme respektovat. Podle zprávy nyní došlé řada Pěti včera Vám v dopise oznámenou hranici uznala s malou korekturou v náš prospěch na Ipole (Iplí – pozn. M. H.). Předmostí u Prešpurku dát nechtějí.“⁴⁹

Tiež v sprievodnom liste generálneho sekretára mierovej konferencie S. Pichona, ktorým 14. 6. 1919 oficiálne predkladal vedúcemu čs. delegácie v Paríži K. Kramářovi presné znenie stanovenej čs.-maďarskej hranice, sa hneď v úvode hovorilo: „Mám čest Vám sdělití, že Nejvyšší Rada Spojenců ve svém zasedání dne 12. června učinila v záležitosti hranic mezi Česko-slovenským Státem a Uhrami tato rozhodnutí: ...“ Zároveň tento Pichonov sprievodný list s popisom čs.-maďarských hraníc v prílohe slúžil aj ako príloha 5 k č. tlače 1 630, zl. 5, pod názvom: Zpráva o rozhodnutí Nejvyšší rady Spojenců ze dne 12. června 1919 o úpravě hranic mezi Uherskem a Státem Československým“, pre rokovanie Národného zhromaždenia 7. 11. 1919 o týchto hraniciach.⁵⁰ Preto sme sa v našich príspevkoch v súvislosti s rozhodnutím Najvyššej rady o hranici medzi Č-SR a Maďarskom pridžali a budeme pridžat' dátumu 12. júna 1919.

Zrejme nie náhodou, práve 12. júna 1919, poslal generálovi Pellému do Prahy dôležité dispozície aj šéf Najvyššej vojenskej rady spojencov maršal F. Foch. Treba ich vidieť nielen v súvislosti s vyššie uvedeným rozhodnutím Najvyššej rady z 12. júna 1919, ale aj v ďalších súvislostiach: vzhľadom na spomínaný rozkaz G. Clemenceaua maršalovi Franchetovi d'Espereyemu zo 7. júna 1919 pripraviť koncentrickú ofenzívu s cieľom okupácie Maďarska; vzhľadom na stále prebiehajúci spor medzi vojenským a diplomatickým riešením maďarského problému, a v neposlednom rade aj na ťažkú situáciu čs. ozbrojených síl a výzvy gen. Pellého na ozbrojený zásah zo strany Dohody. Už v úvode tejto obsiahlejšej Fochovej direktívy z 12. jú-

⁴⁵ŠOLLE, ref 16, dok. LXVI a LXVII, s. 275.

⁴⁶Recueil des actes, ref 36, s. 101.

⁴⁷Presný text vyznačenej zmeny pozri tamže, s. 122. Redakciu uvedenej zmeny Komisia pre česko-slovenské záležitosti datovala 12. 6. 1919 o 18.30 hod.

⁴⁸Recueil des actes, ref 36, s. 101. Nasleduje text vymedzenia konečnej hranice Maďarska s Česko-Slovenskom (s. 101-103).

⁴⁹ŠOLLE, ref 16, dok. LXVII, s. 277. Pozri tiež ďalšiu správu E. Beneša z 12. 6. 1919 pre prezidenta Masaryka (A MZV ČR Praha, PA, zv. 83, č. 9444).

⁵⁰A MZV ČR Praha, Mírová konference a reparace 1918 – 1938, šk. 50. Pozri tiež Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti. Bratislava : NLC, 1998, zv. 2., dok. č. 188, s. 93-95; DEJMEK, ref 8, dok. 245, s. 361-364.

na gen. Pellému sa hovorilo: „Nie je možné začať akúkoľvek protiofenzívnu činnosť Spojencov dovtedy, kým budú pokračovať rokovania s Bélom Kunom a následne vám prináleží zabezpečiť vlastnými prostriedkami všetky náležitosti.“ Pritom treba reálne vychádzať z existujúcej situácie čs. armády na Slovensku a najskôr zorganizovať prvú líniu obrany na Hrone a v Slovenskom rudohorí. No zároveň treba byť pripravený definitívne zastaviť každý útok maďarského vojska na rozhodujúcom fronte na Váhu a v každom prípade na rieke Morave v spojení s Odrou. Prípadná protiofenzíva čs. vojsk by mala viesť od dolného Hrona v smere na Miškovec v dohode s rumunskými silami, ktoré zaútočia od Tisy. Totiž spomínané rokovania s B. Kunom alebo iné okolnosti, si podľa Focha môžu vyžiadať okamžité splnenie rozkazu, a tak súčasná situácia vyžaduje od velenia čs. ozbrojených síl: „Pevné odhodlanie zastaviť nepriateľa za každú cenu, tuhý odpor na súčasných pozíciách; organizácia línie krajného ústupu v tyle určená na definitívne odrazenie každého nového postupu nepriateľa; príprava, spoločne so susednými spojencami, prípadného obnovenia ofenzívy“ – sumarizoval F. Foch. Pod susednými spojencami mal maršal Foch na mysli rumunské a poľské ozbrojené sily.⁵¹

Napokon, svoje dispozície k existujúcej situácii poslal do Prahy aj E. Beneš: „1.) Pomoci si, pokud možno, sami. 2.) Být konsolidováni, obrátit se do sebe, upravit administraci a armádu doma, spoléhat jen na sebe. 3.) Neučinít nic, zač by se mohli chytit a nám vytýkat ... Tedy: jakmile bude dán rozkaz Maďarům, ať naši zaberou definitivní hranici nám udanou a ať z ní vůbec se nehnu. Ať se vše začne definitivně organizovat a zejména pevně armádu zřídít. Nebude-li toho, nevím, jak to půjde. Obávám se stále ještě mnohých nových komplikací.“ Písal prezidentovi Masarykovi ešte 11. 6. 1919.⁵²

Je pravda, že podľa francúzskej tlače už 13. 6. 1919 stručne, ale výstižne, informoval o konečnej slovensko-maďarskej hranici z 12. júna 1919 najskôr tlačový odbor pražského MNO s konštatovaním, že Rada piatich, vzhľadom na útočný charakter maďarských operácií, určila definitívne hranice medzi Č-SR a maďarským štátom, ktoré sa len málo líšia od prvej demarkačnej čiary určenej Dohodou. Definitívna hraničná čiara sa zhoduje s demarkačnou čiarou pozdĺž toku Dunaja až po Ipel' a beží potom proti jeho toku, ďalej severne od Sálgótarjánu a južne od Turne, ďalej priamo na juhovýchod až severne od Sátoraljaújhely a potom k rieke Tise, ktorej sa dotýka pri Čope. „Takže československé území bude hraničít s územím rumunským“ – konštatovala na záver správa.⁵³ Sice Bratianu a Alexander Vaida-Voevod si v rumunskom prípade vyžiadali konzultácie so svojou vládou, ale K. Kramář v zásade konečnú hranicu akceptoval.⁵⁴ Bola iste plodom zložitého a pracne získaného kompromisu, keď bolo nutné prekonávať odpor a námietky najmä talianskeho a amerického zástupcu.⁵⁵ Očividne sa viac zhodovala s prvou, než druhou demarkačnou čiarou. S prvou demarkačnou čiarou (Pichonovou) sa konečná hranica úplne zhodovala na dunajskom úseku, a v juhovýchodnej časti po Bodrog sa líšila iba dvomi viditeľnými vybočeniami v prospech i neprospech Č-SR. Najvýraznejšia i najvýznamnejšia zmena v prospech Č-SR bola práve v časti od Bodrogu na východ. No mierová konferencia ňou iba dodatočne sankcionovala pripojenie Podkarpatskej Rusi a životnú dôležitosť komunikácií (zvlášť železnice), ktoré ju spájali so Slovenskom, a zohľadňovala tiež spoločnú hranicu Česko-Slovenska s Rumunskom.

Do Č-SR oficiálna správa o rozhodnutí Najvyššej rady z 12. 6. 1919 prišla vo forme tzv. druhého ultimáta, signovaného predsedom mierovej konferencie Clemenceauom, ktoré bolo z Paríža do Prahy telegraficky odvysielané 15. 6. 1919 o 01.35 hod. Okrem osobitného textu podrobne vyznačujúceho hranice Maďarska s Č-SR i Rumunskom, dohodové veľmoci v ňom

⁵¹VHA Praha, FVM, šk. 5, A – M. s., III. odd., zv. 10, č. 1.

⁵²ŠOLLE, ref 16, dok. LXVI, s. 276.

⁵³VHA Trnava, ZVV Bratislava, Prezídium 1919, šk. 6, pres. č. 2800, S-216-6/10.

⁵⁴FERENČUHOVÁ, ref 23, s. 145.

⁵⁵VALENTA, J.: Trianonská mírová smlouva a začátky maďarského revizionizmu. In: DEÁK, ref 1, s. 162.

hneď v úvode vyjadrovali, že trvajú na svojej nóte zo 7. júna 1919 zastaviť bojovú činnosť a zdôrazňovali, že teraz určené hranice sú definitívne a v nijakom prípade sa nebudú meniť podľa súčasnej okupácie a „preto vyhlasujú, že žiadny štát nebude odmenený zväčšením akéhokoľvek územia preto, že predlžoval hrôzy vojny“. Teda, že v telegrame vytýčené hranice „budú trvalo oddelovať Maďarsko od Česko-Slovenska a Rumunska a armády týchto štátov majú okamžite zanechať nepriateľstvo a stiahnuť sa pokiaľ možno čo najskôr za prirodzené hranice práve stanovené“⁵⁶. V osobitnom dodatku vyzvala Dohoda maďarskú vládu, aby sa so svojimi vojskami bezodkladne stiahla za hranice opísané ultimátom v lehote 4 dní (počnúc 14. júnom), v opačnom prípade si vyhradzuje „úplnú voľnosť postupovať na Budapešť a urobiť také opatrenia, ktoré uzná za vhodné pre rýchle a trvalé zaručenie mieru“.⁵⁷ Česko-slovenskej vláde vyjadrovala dôveru, že bude dbať na to, „aby ústup maďarského vojska nebol znepokojuvaný, a aby sily česko-slovenské zostali v medziach vlastných hraníc, keď sa tento pohyb vojsk uskutoční“⁵⁸. A rumunské vojská sa stiahnu z maďarského územia, až keď maďarské vojská vyprázdnia územie Česko-Slovenska.⁵⁹

Medzitým sa na Slovensku bojovalo ďalej, lebo maďarská vláda B. Kuna Clemenceauovu nótu zo 7. júna nerešpektovala. Ťažisko bojov sa prenieslo na západné a stredné Slovensko. Prvá protiofenzíva čs. jednotiek 7. divízie na Levice síce nepriniesla očakávaný úspech, ale podarilo sa im už 7. júna obsadiť Nové Zámky a v ďalšom postupe na Štúrovo dosiahli 10. júna Strekov (Kürt). Pomerne úspešný bol však ofenzívny nástup 2. čs. divízie, ktorá 10. júna dobyla Banskú Štiavnicu a 12. júna zviedli jej jednotky úspešný boj o Hronskú Breznicu. Začínajúcu taktickú prevahu si jednotky 2. čs. divízie ešte upevnili 13. júna obsadením Zvolena. Priebeh bojov v polovici júna naznačil, že sa front stabilizuje.⁶⁰

Po prekvapujúcich porážkach sa aj čs. vojsko spamätalo. Obrat nespôsobili iba vojenské opatrenia, ale dôležité boli aj politické okolnosti. Ak mal postup. čs. armády na druhú, tzv. Fochovu, demarkačnú čiaru prichuť výbojov a anexie územia na úkor porazeného suseda, tak pri vpáde maďarskej ČA na Slovensko sa karta obrátila. Severnú ofenzívu maďarskej ČA chápalo obyvateľstvo skôr ako výpravu za pripojenie Slovenska k Maďarsku a nevidelo v nej revolučný aspekt sociálneho oslobodenia, ako ho hlásali maďarskí bolševici. Boje čs. jednotiek nadobudli obranný charakter. Národnooslobodzovací charakter čs. vojska zvýraznili aj poľské aspirácie na severných hraniciach Slovenska, keď poľské vojsko preniklo znovu do Spiša, až po čiaru Tatranská Lomnica – Slovenská Ves – Lipník pod priehľadnou zámienkou ochrany tamojšieho obyvateľstva pred maďarskými bolševikmi. Pritom aj gen. Pellé okamžite diplomaticky zakročil a čs. strana dosiahla, že poľské vojsko sa z územia Slovenska stiahlo.⁶¹

Po príchode maďarskej ČA do miest a dedín na Slovensku, závisel ďalší vývoj udalostí predovšetkým od toho, ako chápali severnú ofenzívu na Slovensko vojenská veliteľia alebo politickí komisári maďarskej ČA v jednotlivých regiónoch. Zďaleka to neboli vždy komunisti, čo boli presvedčení o revolučných cieľoch a význame diktatúry proletariátu, ktorú na Slovensku vyhlasovali a presadzovali formou vojenskej diktatúry. Prevažujúce vrstvy a skupiny maďarskej spoločnosti i maďarského obyvateľstva na Slovensku takisto videli v úspešnej maďarskej ofenzíve možnosť obnovenia integrity Uhorska. V jednotkách maďarskej ČA bo-

⁵⁶VHA Praha, FVM, šk. 1, A – M. s., I. odd., zv. 3, č. 3-4.

⁵⁷Tamže, č. 6.

⁵⁸Tamže, č. 5.

⁵⁹Tamže, č. 6.

⁶⁰Podrobnejšie pozri HRONSKÝ, ref 6, s. 607-614.

⁶¹VHA Praha, Vojenská kancelária prezidenta republiky (VKPR), šk. 18, 1919 – zprav., č. j. 146. Tiež MNO – Hlavný štáb, Oper. odd. 1919, šk. 2, č. 3-70/1; DEJMEK, ref 8, dok. 240, s. 358. Výdatne však intervenoval aj E. Beneš v Paríži u F. Focha i u Poliakov (ŠOLLE, ref 16, dok. LXX, s. 288-289). Z poľskej strany podrobnejšie k tomu pozri: KAMIŃSKI, M. K.: Konflikt polsko-czeski 1918 – 1921. Warszawa : Neriton 2001, s. 141-146.

la sila nacionalisticky zmýšľajúcich dôstojníkov a vojakov, ktorí otvorene hlásali: „My v prvom rade sme Maďari a až potom komunisti.“ No pre objektivnosť pohľadu treba tiež dodať, že boli aj prípady, keď maďarským nacionalizmom predchnuté obyvateľstvo na Slovensku dostalo rozkaz stiahnuť zo striech maďarské zástavy a „vyvesiť červené odznaky komunizmu“ alebo ich nadšené vítanie maďarského vojska sa stretlo s vyhláseniami „Sme proletári!“⁶² Stali sa tiež však prípady, že červení vojaci v spolupráci s miestnymi maďarskými nacionalistami začali po príchode na Slovensko prenasledovať národne uvedomelé slovenské obyvateľstvo i prostých roľníkov a robotníkov. Na viacerých miestach ich na základe rôznych udaní uväznili, obrali o majetok, šikanovali, trýznili a v nie jednom prípade im siahli aj na život.⁶³ Je prirodzené, že tým len umocňovali atmosféru strachu a posilňovali pochybnosti o úprimnosti a cieľoch hnutia, ktoré na bodákoch jednotiek maďarskej ČA prinášali zo susedného Maďarska. Široké masy slovenského národa sa s ním rozlúčili len pred niekoľkými mesiacmi – pre nemožnosť dosiahnuť v rámci Uhorska najzákladnejšie demokratické, sociálne, národné a ľudské práva.

16. júna 1919 vyhlásili v Prešove Slovenskú republiku rád.⁶⁴ Ako produkt vývozu komunistickej revolúcie mala existovať v najužšom federatívnom zväzku s MRR a hlásila sa k svetovej revolúcii a Komunistickej Internacionále, čo sa chápalo aj ako jasné neuznanie a spochybnenie česko-slovenskej suverenity na Slovensku a ďalší pokus z východného Slovenska dualizovať Slovákov.⁶⁵ Nielen v občianskych kruhoch, ale aj v členstve sociálnodemokratickej strany nastala zmena v postoji k udalostiam v Maďarsku. Začali silnieť hlasy o skalopevnej česko-slovenskej jednote a povinnosti brániť republiku. Do čs. vojska sa začali hlásiť dobrovoľníci, aj na Slovensku sa vytvorili dobrovoľnícke jednotky: Jánošíkova družina, Zbor turčianskych dobrovoľníkov, Dobrovoľnícka družina Slovákov, Tisovskí dobrovoľníci.⁶⁶

Česko-slovenská verejnosť mala spočiatku k udalostiam v Maďarsku zdržanlivý postoj, ale časť robotníctva maďarskej i slovenskej národnosti prijala správy o komunistickom prevrate v Budapešti so sympatiami. Prísne policajné opatrenia Šrobárovej vlády sa prijímali s nedôverou, prejavovala sa nechuť k jarnej mobilizácii. Politickú situáciu počas bojov o Slovensko hodnotil bývalý tlačový referent MNO F. Ptáček: „Dôležitým faktorom je to, že ani mnohí významní politikovia neverili v možnosť vojny a popravde povedané, neverili tomu ani vtedy, keď skutočná vojna vypukla. Ustavične si chceli nahovoriť, že ide o nejaké nedorozumenie, ktoré sa musí každú chvíľu vysvetliť, že nie je predsa možné, aby tak, z ničoho nič ... Zvlášte boli to jednotlivci, ktorí zapierali sebe a iným pravý stav vecí. Nechceli si priznať, že naše vojsko musí ísť so zbraňou proti Maďarom, vydávajúcim sa za bojovníkov proletariátu. Ak chceme pochopiť túto situáciu, musíme si uvedomiť, aké názory vládli vtedy v kru-

⁶²SAHULČÍK, V.: Maďarskí bolševici v Honte. In: Vpád maďarských bolševikov na Slovensko v roku 1919. 2. dopl. vyd. Trnava 1938, s. 190. Tamže, pozri tiež s. 216. (TESNOSKALSKÝ, B. K.: Kúnove gardy v Prešove – od 8. júna do 1. júla 1919); KRPELEC, B.: Bardejov a jeho okolie dávno a dnes. Bardejov 1935, s. 129.

⁶³K tomu Slovenský národný archív (ďalej SNA) Bratislava, V. Šrobár – pozostalosť, šk. 3, č. 59-60/15/3, Barbarstvo maďarských komunistov v roku 1919; tiež č. 54/15/3, Vzpomínky na vpád bolševického vojska maďarského v roce 1919; KRPELEC, B.: Úryvky z vpádu maďarských bolševikov na Slovensko v roku 1919. Trnava 1936, s. 189-278; POTEMRA, M.: Maďarská republika rád a Slováci. In: DEÁK, ref 1, s. 91-97; VHA Praha, MNO – Hlavný štáb, Oper. odd. 1919, šk. 7, č. 21108/1.

⁶⁴Dokumenty, ref 50, dok. č. 189, s. 96-97.

⁶⁵Podrobnejšie pozri TAJTÁK, L.: K otázke vzniku Slovenskej republiky rád. In: DEÁK, ref 1, s. 80-90; ŠUCHOVÁ, X.: Československá sociálnodemokratická strana na Slovensku a Slovenská republika rád. In: DEÁK, ref 1, s. 106-107.

⁶⁶Pozri HRONSKÝ, M.: K otázke účasti slovenských dobrovoľníkov na obsadzovaní Slovenska československým vojskom (november 1918 – marec 1919). In: Historický časopis, roč. 20, 1972, č. 4, s. 582; VHA Praha, MNO – Hlavný štáb, Oper. odd. 1919, šk. 8, č. 25-2/29.

hoch inteligencie na komunizmus a pripomenúť si, že vtedy prejavy ku komunistickému revolučnému hnutiu patrili k dobrému tónu.⁶⁷

Nakoľko ani v polovici júna 1919 boje na Slovensku neutíchli, pričom Slovenská skupina vojsk gen. Mittelhausera pripravovala druhý útok na Levice a Rusínska skupina gen. Hennocquea ofenzívny postup na Prešov a Košice, E. Beneš ešte 15. 6. 1919 o 11.40 hod. telegrafoval z Paríža prezidentovi Masarykovi, aby rozhodne oznámil gen. Pellému toto: „Je nutno podrobiť se rozhodnutí konference, jestli tato nám dá definitivní hranice a zdějí je nám i Maďarům s rozkazem, aby Maďari hned ustoupili. Ustoupí-li a dodrží-li je nutno také z naší strany za každou cenu rozhodnutí dodržet. Neustoupí-li, souhlasím úplně se stanoviskem generála Pellé a pak rozhodnou věc vojáci sami. Souhlasím tudíž, aby všechny vojenské přípravy byly učiněny.“⁶⁸

Totíž generál Pellé mal svoj jasný postoj k riešeniu existujúceho problému. Lapidárne ho vyložil ministromi národnej obrany V. Kľofáčovi v situačnej správe zo 16. 6. 1918: „Ako som Vám už oznámil, naši maďarskí nepriatelia útočili napriek výslovným rozkazom Dohody včera na rôznych bodoch nášho frontu ... Vzhľadom na tieto útoky som považoval za potrebné dať generálom Mittelhauserovi a Hennocquemu rozkaz, aby vo svojich operáciách pokračovali ... Čo sa týka mojej osoby a z čisto vojenského stanoviska, môžeme vysloviť iba tento názor: Maďari ukázali mnohými svojimi útokmi, ktoré podnikali od 7. júna (deň prvého zákroku Dohody) do včerajšieho dňa, že sa nehodlajú podrobiť rozkazom Dohody ... Napriek tomu, že poznám úmysel čs. vlády vyplniť do krajnosti inštrukcie dohodových mocností, nemôžem inak, než navrhnúť nasledujúce riešenie otázky: V operáciách nech sa pokračuje dovtedy, pokiaľ jediný maďarský vojak sa bude nachádzať na území čs. republiky ...“⁶⁹ Zároveň 17. 6. 1919 Pellé telegramom žiadal maršala Focha a Clemenceaua, aby sa voči Maďarsku dôsledne uplatnili opatrenia uvedené v ultimáte z 15. júna 1919.⁷⁰

Skutočne sa zdalo, že maďarské vojsko na Slovensku nehodlá uposlúchnuť ani druhé ultimátum Dohody. Béla Kun síce 16. júna 1919 o 12.00 hod. telegraficky odpovedal Clemenceauovi, že sa podrobuje rozhodnutiu mierovej konferencie, ale ústup maďarského vojska začal podmieňovať novými požiadavkami v úsilí získať čas.⁷¹ Okrem iného, maďarská vláda stále kalkulovala aj s tým, že Nemecko ešte nemusí podpísať Versailleskú mierovú zmluvu. A vzhľadom na predpokladaný vzostup revolučnej vlny v Rakúsku, hlavný štáb maďarskej ČA plánoval na bratislavskom smere operáciu väčšieho rozsahu, pre ktorú si vytvoril isté predpoklady presunutím strategických záloh.

V tejto situácii aj jednotky Slovenskej skupiny podnikli 16. júna druhý útok na Levice, ale ten už 18. júna, napriek úporným bojom, stroskotal. Úspešnejšie boli čs. jednotky IV. brigády, ktorým sa v bojoch 16. – 18. júna podarilo obsadiť Tisovec i Kokavu. Postup jednotiek gen. Hennocquea na Prešov, ktorý začal 15. júna, sa však nepriateľovi podarilo zastaviť, a tak sa zamýšľaný útok na Košice nakoniec vôbec neuskutočnil. Naopak, 18. júna, začala 6. maďarská divízia útok na severozápad od Košíc. Podkarpatská skupina čs. vojska sa síce 17. júna

⁶⁷PTÁČEK, F.: Politická situácia za bojov o Slovensko. In: Vpád maďarských bolševikov na Slovensko v roku 1919. 1. vyd. Trnava 1936, s. 295; Pozri tiež ŠUCHOVÁ, ref 65, s. 98-101.

⁶⁸VHA Praha, FVM, šk. 3, A – M. s., III. odd., zv. 2, č. 144. Beneš tým reagoval aj na správy a listy gen. Pellého, ktoré mu tento so stanoviskom k bojom medzi Č-SR a Maďarskom zaslal 13. – 14. 6. 1919 (DEJMEK, ref 8, dok. 242, 243, 246, s. 359-360, 365-367. Okrem toho E. Beneš poslal do Prahy 15. 6. 1919 o 17.00 hod. aj ďalší telegram, v ktorom sa hovorilo: „telegramy poslané vládě maďarské a československé můžete integrálně uveřejnit, také hranice. Pokládejte tím maďarskou invazi za skončenou pro případ, že uposlechnou. V tom případě prosím o kategorické dodržení rozkazu Dohody. Neuposlechnu-li, vojenské pomoci v každém případě se nám dostane a Maďari budou rozdrčeni. Při eventuálním ústupu konstatujte škody, devastace a krádeže.“ (DEJMEK, ref 8, s. 371-372)

⁶⁹VHA Praha, MNO – Hlavný štáb 1919, 2. odd., šk. 20, inv. č. 476. Tiež Dokumenty, ref 50, dok. 190, s. 98-99.

⁷⁰VHA Praha, FVM, šk. 5, A – M. s., III. odd., zv. 9, č. 3, 6.

⁷¹Tamže, šk. 1, A – M. s., I. odd., zv. 3, č. 8.

hladko zmocnila Michaloviec, ale v nasledujúcich dňoch musela podstúpiť tvrdé boje o priechody cez Topľu a Ondavu.⁷²

Možno povedať, že 18. júna sa už bojovalo zo všetkých síl na celom slovenskom fronte.⁷³ Ťažisko bojov sa úplne presunulo na západ, kde sa maďarské velenie pokúsilo vynútiť rozhodnutie vo vojne operáciou väčšieho rozsahu. 18. júna útok novovytvorenej 8. divízie smerom na Nové Zámky priniesol maďarským vojskám úspech. Čelné jednotky divízie totiž dosiahli na sever od Nových Zámkov rieku Nitru a po jej prekročení obsadili Bánov. Zdalo sa, že je spečatený nielen osud Nových Zámkov, ale i Bratislavy. „Dňa 18. júna večer o 10. hod. vstúpil do mojej izby generál Mittelhauser a žiadal ma, aby som sa nevyzliekal a odišiel s vládou z Bratislavy do Trenčína, alebo do Brna, pretože naši práve ustúpili od Nových Zámkov a cesta na Bratislavu je pre Maďarov voľná“, spomína na kritické chvíle V. Šrobár.⁷⁴

Maďarské velenie však úspech 8. divízie nevyužilo, hoci malo na to potrebné sily. Zrejme náčelník štábu A. Stromfeld naďalej považoval za prvoradé pokračovať v postupe jednotiek V. zboru od Levíc údolím Hrona, a potom cez Kremnicu na Vrútky a tiež v smere na Nitru a Šaľu.⁷⁵ Na týchto smeroch sa však čs. jednotkám podarilo postup maďarského vojska včas zastaviť a nakoniec boli úspešné aj v boji pri Nových Zámkoch. Zároveň v tom čase už aj frontové jednotky maďarskej ČA dostali správy o poslednej nóte Dohody, a akútna hrozba neodvratného ústupu maďarského vojska značne podlomila bojovú morálku aj jednotkám V. zboru maďarskej ČA. V armáde nastával zvrät, lebo drvivú väčšinu z nej pútal k červenému vojsku jediný vzťah, a to, že v jeho radoch videli možnosť dosiahnuť nacionálne ciele, ovládnutie územia Slovenska, tzv. Felvidéku. Ústupom za hranice určené Dohodou sa ich spojivo s maďarskou ČA pretrhlo. Príznačne to vyjadril jeden vysoký maďarský dôstojník, ktorého zajalo čs. vojsko, vraj „pre maďarského patriota stojí Slovensko za chvíľkovú mezalianciu, bárs bola i bolševická“.⁷⁶

Vývoj situácie na slovensko-maďarskom fronte začiatkom druhej polovice júna 1919 rozhodne potvrdzoval správnosť rozhodného protimaďarského postupu gen. Pellého a tých, ktorí neskrývane hovorili o tom, že maďarská vláda neuposlúchne ani druhé ultimátum Dohody. Patrila k nim aj telegrafická správa ministerského radcu, B. Štěpánka, z pražského Ministerstva zahraničných vecí 16. 6. 1919 o 15.00 hod., ktorá Benešovi oznamovala, že tri depeše Clemenceaua, týkajúce sa zastavenia nepriateľstva a vyprázdnenia Slovenska Maďarmi, prišli odpolednia 15. júna. Čs. vláda sa síce podrobí rozkazu Dohody, ale zároveň je presvedčená, že Slovensko „Maďari neviklídi, pozorujúc naprostou slabosť Ententy“.⁷⁷ Svoj osobný postoj k tomuto problému pridal aj minister vnútra A. Švehla v telegrafickej nóte predsedovi mierovej konferencie Clemenceauovi zo 16. 6. 1919⁷⁸ a bokom nezostal ani minister národnej obrany V. Klofáč. Na toho sa totiž najskôr začala valiť t'archa obvinení z bojových neúspechov čs. armády, pričom zvlášť nevôľa slovenských poslancov voči nemu bola na schôdzi Národného zhromaždenia 12. 6. 1919 natoľko výrazná, že podal demisiu, ktorú však prezident neprijal.⁷⁹ Ešte pod dojmom tejto trpkkej skúsenosti poslal 13. júna večer Benešovi do Paríža telegram, v ktorom ostro kritizuje postoj Dohody k Č-SR v súvislosti s maďarskou ofenzívou

⁷²Podrobnejšie pozri HRONSKÝ, ref 6, s. 615-617.

⁷³Tamže, s. 617-618.

⁷⁴ŠROBÁR, V.: Čo znamenal vpád Bélu Kuna pre nás a pre Maďarov. In: Vpád, ref 62, s. 8. Obširnejšie komentuje V. Šrobár boje s Maďarmi v roku 1919 na Slovensku v nepublikovaných pamätiach: Osvobodené Slovensko. Pamäti z rokov 1918 – 1920, zv. 2. Turč. Sv. Martin 1949, s. 59-71. (Archív literatúry a umenia Pamätník národnej kultúry Matice slovenskej (ďalej ALU MS), Martin, V. Šrobár, 173 M2).

⁷⁵Bližšie pozri LIPTAI, ref 2, s. 223-230.

⁷⁶MARTINEK, F.: Obsadenie Petržalky. In: Vpád, ref 62, s. 227.

⁷⁷DEJMEK, ref 8, dok. 253, s. 372.

⁷⁸VHA Praha, FVM, šk. 1, A – M. s., I. odd., zv. 3, č. 10; Tiež DEJMEK, ref 8, dok. 255, s. 373-374.

⁷⁹DEJMEK, ref 8, dok. 238, s. 357-358.

a končí v rozčúlení: „Nálada zde krajně roztrpčená, už proto, že slyší jen slova, ale žádný čin, a že marně voláme po ofenzivě na všech frontách v Uhrách. Pellé je lehkomyšlností dohodových státníků stejně rozčilen jako ja. Situace je už kritická.“⁸⁰ Pritom aj na druhé ultimátum Dohody reagoval značne podráždene a E. Benešovi do Paríža 16. 6. 1919 o 20.00 hod. telegrafoval: „Rozhodnutí konference v česko-maďarském sporu je nám známo, ale to není rozluštění. Maďarům není k evakuaci určena lhůta, což znamená, že ji mohou protahovati tak dlouho, dokud poslední cenné zásoby ze zabraného území neodvezou a nám se zakazuje proti tomuto vykrádání naši země něco dělat ... Přinejmenším ať se Maďarům určí lhůta k započetí a ukončení evakuace, a to za dozoru dohodových důstojníků ...“⁸¹

To, že maďarské vojsko tak ľahko neuposlúchne ultimátum Dohody, naznačovala aj telegrafická nóta B. Kuna prezidentovi T. G. Masarykovi 17. 6. 1919.⁸² Napriek tomu, že prezident Masaryk už 18. 6. 1919 o 02.40 hod. odpovedal telegrafickou nótou B. Kunovi, v ktorej ostro protestoval proti pokračujúcim maďarským vojenským akciám a žiadal rešpektovať rozhodnutie mierovej konferencie a zastavenie bojov v čs.-maďarskom konflikte.⁸³ Pritom gen. Pellé v tomto zmysle informoval telegrafickou správou E. Beneša v Paríži už 17. 6. 1919 večer.⁸⁴ Ten už nasledujúci deň poslal nótu zástupcovi USA v Najvyššej medzispojeneckej vojenskej rade, gen. T. H. Blissovi týkajúcu sa zastavenia maďarskej vojenskej intervencie do Československa.⁸⁵ V každom prípade sa neukazovalo, že vláda B. Kuna splní ultimátum mierovej konferencie, aby z územia Slovenska evakuovala svoje vojsko za určené hranice do 4 dní, počítajúc od 14., v najhoršom prípade od 15. júna 1919.

Dňa 19. júna však už bolo každému jasné, že maďarská vláda ani v prípade druhej nóty ultimátum neuposlúchla a stanovené lehoty k ústupu jej jednotiek nedodržala, čím bola vážne ohrozená aj autorita Dohody – ak niečo nepodnikne. Ešte v ten istý deň sa za predsedníctva prezidenta T. G. Masaryka a v prítomnosti ministrov A. Švehlu, V. Kľofáča a generála M. Pellého konala na pražskom hrade porada, ktorá, okrem iného, jednoznačne konštatovala, že 4-dňová lehota na evakuáciu maďarského vojska zo Slovenska v každom prípade vypršala a toto vojsko nehodlá zastaviť nepriateľstvo. Naopak, v dobe, keď sa už mal B. Kun vypratať zo Slovenska, prikročil prostredníctvom svojho exponenta A. Janouška (českého pôvodu) k vyhláseniu republiky rád na Slovensku. Jeho armáda je nepretržite posilňovaná novými formáciami a „dle správ chystá se k 21. nový velký puč ve Vídni se současným útokem na Bratislavu, vše to osnováno v Budapešti“. So zreteľom na malú dôveryhodnosť B. Kuna a tiež „abychom neprejudikovali konsekvencím z ultimata Ententy“, čs. strana zatiaľ na kroky vlády B. Kuna neodpovedala, ale žiada Dohodu o odpoveď na nasledujúce body: „1.) jaké kroky podnikne, resp. podnikla Ententa po vypršení lhůty; 2.) odporučuje-li se odpověděti a eventuálně jak, bychom zůstali v nejúplnější harmonii se zámysly Ententy; 3.) kdyby přes všechno snad došlo k přímému jednání mezi námi a Kunem, bylo by absolutně zapotřebí přítomnosti zmocněného zástupce Ententy jako klasického svědka“.⁸⁶

V tom čase však už začala pomaly prinášať ovocie aj zvýšená diplomatická aktivita E. Beneša, ktorý sa tento raz prednostne zameral na získanie podpory zástupcov USA na mierovej konferencii. Ako 19. júna písal prezidentovi Masarykovi, rokovanie s Američanmi bolo úspešné, lebo prijali Benešov návrh, aby mierová konferencia urobila nasledujúce rozhodnutie: „1.) Maďari dostanou od gen. Pellé rozkaz vyklidit do tří dnů území; 2.) gen. Pellé se zaručí, že nebude postupvat před uplynutím oněch tří dnů; 3.) Maďari budou upozorněni od Konfe-

⁸⁰Tamže, dok. 244, s. 361.

⁸¹Tamže, dok. 254, s. 373.

⁸²Tamže, dok. 256, s. 374-375.

⁸³Tamže, dok. 258, s. 376.

⁸⁴Tamže, dok. 257, s. 375-376.

⁸⁵Tamže, dok. 259, s. 377-378.

⁸⁶VHA Praha, FVM, šk. 5, A – M. s., III. odd., zv. 10, č. 2.

rence, že všetky devastácie a krádeže, rekvizície atď. budú nucení zaplatiť a nahradiť; 4.) že zvláštní komise spojenecká škody ty zistí spoločne s nami“.⁸⁷ Zároveň sa vo veci riešenia pokračujúceho konfliktu Č-SR s Maďarskom E. Beneš 20. 6. 1919 listom obrátil aj na predsedu mierovej konferencie G. Clemenceaua.⁸⁸ No už vo vyššie citovanom liste Masarykovi bol nadmieru optimistický, že mierová konferencia jeho návrh prijme vo veľmi krátkom čase a potom prosí, „aby gen. Pellé vše presne provedl“.⁸⁹ Dokonca 20. júna o 18.20 hod. v stručnom telegrame do Prahy nemennosť svojho postoja potvrdzoval: „Postavil jsem se proti dalšímu vyjednávání s Maďary. Žádal jsem prostě, aby konference dala rozkazy Maďarům a generálu Pellému, za jakých podmínek se má ústup provést. Žádal jsem také, aby konference oznámila Maďarům, že všechny škody musí nahradit.“⁹⁰

Skutočne, v tomto duchu prišli 22. júna 1919 z Paríža do Prahy hneď dve telegrafické nóty. Prvá prišla o 1.30 hod. a bola vlastne rozkazom maršala F. Focha gen. Pellému. Maršal Foch v ňom vychádzal z rozhodnutia vlád spojencov z 20. 6. 1919, ktoré poverilo gen. Pellého riadiť vyprázdnenie čs. územia, obsadeného maďarským vojskom. Za týmto účelom sa mal Pellé ihneď obrátiť na hlavného veliteľa maďarských vojsk, operujúcich na území Č-SR. Pritom záväzná dohoda, podľa ktorej sa toto vyprázdnenie uskutoční, musí podľa Focha obsahovať: „a) Stanovenie dňa a hodiny pre začiatok presunu maďarských vojsk do priestoru južne česko-slovensko-maďarských hraníc, stanovených telegramom vlády spojencov zo dňa 13. júna (správne má byť 15. júna – pozn. M. H.); b) Vyprázdnenie sa musí vykonať v stanovenej lehote 3 – 5 dní. Čs. vojsko začne svoj postup vpred do priestoru hraničnej čiary ... až po uplynutí tejto lehoty; c) Zvlášť treba pripomenúť veliteľovi maďarskej armády, že nesmie dôjsť k pustošeniu alebo plieneniu vo vnútri vyprázdneného pásma; ďalej má sa zabrániť akýmkoľvek násilnostiam, ako voči osobám, tak aj ich majetku. Za všetky spôsobené škody sa bude požadovať úplná náhrada.“ Tieto podmienky sa mali oznámiť maďarskej aj čs. vláde. Okrem toho gen. Pellé dostal oprávnenie poveriť dôstojníkov anglickej, americkej a francúzskej armády, ktorí sa nachádzajú v Č-SR, aby sledovali priebeh ústupu maďarských vojsk. Na záver Foch gen. Pellému prikazoval, aby ho priebežne informoval o všetkých svojich krokoch týkajúcich sa riešenia existujúceho problému, ale nepoľavoval tiež na ostráživosti a vyvaroval sa tak „akýchkoľvek prekvapení, zvlášť v priestore Bratislavy“.⁹¹

Druhá telegrafická nóta bola od predsedu mierovej konferencie Clemenceaua a prišla do Prahy 22. júna 1919 o 7.15 hod. Bola vlastne koncipovaná ako výsledok Dohody nad telegrafickou odpoveďou B. Kuna zo 16. 6. 1919 a odvolávala sa už na vyššie citovaný rozkaz maršala F. Focha, ktorý ju predchádzal. Hneď v jej úvode sa hovorilo: „Na telegram maďarskej vlády zo 16. júna, ktorý bol odpoveďou na telegram z 15. júna (Clemenceauov – pozn. M. H.), rozhodla Najvyššia vojenská rada spojencov takto: 1.) Podľa rozkazu maršala Focha – hlavného veliteľa spojeneckých vojsk – stanoví hlavný veliteľ čs. vojsk gen. Pellé veliteľovi maďarských vojsk deň a hodinu, ktorou musia maďarské vojská začať vyprázdňovať územie Česko-Slovenska, zároveň stanoví lehotu, v ktorej sa musí toto vyprázdnenie vykonať. Po uplynutí tejto lehoty opustí čs. vojsko svoje terajšie postavenie a obsadí vyprázdnené územie bez toho, aby prekročilo štátnu hranicu.“ V ďalších dvoch bodoch sa zhodne s rozkazom maršala Focha hovorilo o postupe gen. Pellého aj ohľadom zamedzenia plienenia na vyprázdnenom území. V závere sa však Clemenceauova nóta dotýkala aj problému, ktorým sa už teraz maďarská vláda usilovala podmieňovať akékoľvek dohody s čs. stranou: „Najvyššia vojenská rada spojencov oznámila mimo toho maďarskej vláde, že akonáhle dostane od gen. Pellého správu

⁸⁷ŠOLLE, ref 16, dok. LXXI, s. 290-291.

⁸⁸DEJMEK, ref 8, dok. 263, s. 381-382.

⁸⁹ŠOLLE, ref 16, dok. LXXI, s. 290-291.

⁹⁰DEJMEK, ref 8, dok. 264, s. 383.

⁹¹VHA Praha, FVM, šk. 1, A – M. s., I. odd., zv. 3, č. 13.

o vyprázdení celého územia Česko-Slovenska od maďarského vojska, vyzve tiež rumunské vojsko, aby evakovalo ním obsadené maďarské územie“ – hovorilo sa v nóte.⁹²

Týmto sa do rúk gen. Pellého dostali skutočne veľké právomoci, ale aj zodpovednosť. Pritom E. Beneš to dost' oprávnené považoval aj za svoj diplomatický úspech, ktorým „i naše vojenská prestíž je zachovaná“ – písal Masarykovi.⁹³ Generál Pellé bol však mužom činu a začal ihneď konať. Už 22. júna pod číslom 2 984 poslal hlavnému veliteľovi maďarských vojsk do Gödöllő V. Böhmovi rádiogram, v ktorom ho podrobne zoznámil so svojím poverením z Paríža a v dôsledku toho rozhodol, že „vojská čs. a maďarské zastavia nepriateľstvo dňa 24. júna o 5 hod. ráno“. Úderom tejto hodiny maďarské vojsko, pokiaľ sa nachádza severne od hraníc stanovených Najvyššou radou 12. júna 1919, musí ustúpiť do nových postavení, najmenej však 15 km od terajších postavení a tento ústup sa musí skončiť o 12. hod. 24. júna. Ďalší ústup maďarských vojsk za spomínanú konečnú hranicu medzi Č-SR a Maďarskom z 12. júna 1919 sa bude uskutočňovať v dvoch etapách a musí úplne skončiť 28. júna o 11.59 hod. V závere svojho rádiogramu gen. Pellé pohrozil: „Je mi ct'ou požiadať Vás o zdelenie, či súhlasíte so všetkými uvedenými dispozíciami. Ak nepríde do 23. júna 3 hod. popoludní Vaša priaznivá odpoveď, podám spojeneckým vládam správu o nezdare svojho poslanca.“⁹⁴

V tomto prípade maďarská strana moc nemeškala a 23. júna o 16.50 hod. prišla Pellému od V. Böhma rádiogramom do Prahy kladná odpoveď. No maďarský hlavný veliteľ, ľudový komisár V. Böhm v ňom vyhlásil, že je ochotný splniť podmienky uložené maršalom Fochom a „na dôkaz svojej dobrej vôle zastavuje vojenské operácie v termíne Vami stanovenom, t. j. 24. júna o 5 hod. popoludní“. To sice na vyžiadanie Pellého opravil na: „Zastavujem vojenské operácie dňa 24. júna o 5 hod. ráno“⁹⁵, ale pridal aj svoju žiadosť o ďalšie smernice na deň 24. júna, prosil vyslať čs. zástupcov, „ktorí by vykonali zmeny a úpravu hraničnej čiary“, určenej Najvyššou radou 12. júna 1919, a prosil tiež o oznámenie, „aké záruky môže Pellé poskytnúť na to, že rumunské vojsko evakuuje územie podľa nariadenia pána Clemenceaua“.⁹⁶

Ešte v noci z 23. na 24. júna o 22.20 hod. poslal gen. Pellé V. Böhmovi do Gödöllő rádiogram č. 3021, v ktorom oficiálne vydal rozkaz na zastavenie vojenských operácií dňom 24. júna o 5.00 hod. ráno a znovu zopakoval ďalší postup sťahovania vojsk z frontu.⁹⁷ Otázkou detailného stanovenia hraníc (rozhraničenie) medzi Č-SR a Maďarskom, ako aj otázku evakuácie rumunského vojska z maďarského územia odkazoval do výhradnej kompetencie mierovej konferencie. Už teraz však Böhmovi v 5. a 6. článku rádiogramu navrhoval, aby nariadil maďarskému vojsku ustúpiť najmenej 2 km na juh od konečnej hranice stanovenej Najvyššou radou 12. júna 1919, pričom aj čs. vojsko skončí svoj postup 2 km severne od uvedenej hranice. Takto sa vytvorí 4-km neutrálné pásmo, do ktorého bude zakázaný vstup vojenskými osobám oboch súperiacich strán. Zároveň navrhol, „aby presné hranice takéhoto neutrálného pásma stanovili delegáti, vyslaní Vami a mnou, ktorí by sa mohli stretnúť v Bratislave dňa 25. júna o 11 hod. dopoludnia.“⁹⁸ Takto 24. júna o 5.00 hod. ráno sa boje na Slovensku zastavili a nastal svojrázny stav prímeria. Pritom V. Böhm telegramom z 24. 6. 1919 o 11.00 hod. potvr-

⁹²Tamže, č. 12.

⁹³ŠOLLE, ref 16, dok. LXXII, s. 294, Beneš – Masarykovi 23. 6. 1919.

⁹⁴VHA Praha, FVM, ref 91, č. 14; Tiež A MZV ČR Praha, PA, zv. 31, č. 3613.

⁹⁵VHA Praha, FVM, ref 91, č. 16.

⁹⁶VHA Praha, FVM, ref 91, č. 15.

⁹⁷Podľa Pellého sa to malo uskutočniť na základe podmienok stanovených v jeho rádiograme č. 2984 z 22. 6. 1919 v bodoch 2 – 6 a zvlášť s dôrazom na to, že ústup maďarských vojsk začne dňa 24. júna o 5.00 hod. ráno a tento ústup na juh od konečnej hranice Č-SR s Maďarskom „bude úplne skončený, a to: do 26. júna o 11.59 hod. večer pre všetky vojská operujúce na západ od čiary Bartfa (Bardejov) – Nagysaros (Veľký Šariš) – Margitfalva (Margecany) – Szepesi (Moldava nad Bodvou) – Ujlak – Szantieska a do 28. júna o 11.59 hod. večer pre všetky vojská, operujúce na východ od tejto čiary“. Čs. jednotky nemali rušiť tento ústup maďarských vojsk. (A MZV ČR Praha, PA, zv. 31, č. 3613).

⁹⁸VHÚ Praha, FVM, šk. 1, A – M. s., I. odd., zv. 3, č. 17.

dil, že na rokovania do Bratislavy vyšle jedného dôstojníka generálneho štábu a ľudového komisára Pétra Ágostona, ktorý 25. 6. 1919 o 11.00 hod. bude pripravený prejsť dunajský most z Petržalky do Bratislavy.⁹⁹

I keď sa mal ústup maďarských vojsk začať už 24. júna, nestalo sa tak a maďarská vláda v rádiograme predsedovi mierovej konferencie z 24. 6. 1919 znovu začala ústup svojich vojsk zo Slovenska podmieňovať „zárukami“ vyprázdenia maďarského územia obsadeného rumunským vojskom na východ od rieky Tisy, a žiadala tiež pozvať zástupcu Maďarskej republiky rád na mierovú konferenciu.¹⁰⁰ Síce prvé správy z rána 24. júna, ktoré velenie čs. vojsk dostalo, ešte nasvedčovali tomu, že maďarské vojsko nielen zastavilo nepriateľstvo, ale hodlá sa aj miestami stiahnuť.¹⁰¹ No popoludní 24. júna prišla Pellému nová rádiografická depeša od maďarského hlavného veliteľa Böhma, protestujúca proti údajnému „útoku“ jednotiek čs. vojska severne od Levíc, napriek tomu, „že stanovená lehota na evakuáciu tohoto územia ešte nevypršala“. Pritom hlavný veliteľ Böhme nezabudol na záver znovu vyjadriť svoju ochotu rokovať na základe podmienok stanovených maršalom Fochom a Clemenceaum, a hlavne gen. Pellého prosil „o láskavé dovolenie, aby naše vojská zostali na miestach, kde ich práve zastihlo prímerie, dokiaľ nepríde odpoveď na telegramy zaslané pánovi Clemenceauovi, týkajúce sa žiadaných záruk.“¹⁰²

Odpoveď gen. Pellého odišla rádiotelegrafickou cestou z Prahy o 0.35 hod. 25. 6. 1919. Generál v nej v piatich bodoch odpovedal na všetky výhrady z maďarskej strany, najskôr však odmietol nepodložené obvinenie o útokoch čs. jednotiek podniknutých po hodine stanovenej na zastavenie nepriateľstva. Naopak, poukázal na to, že na mnohých miestach frontu západne od Košíc a Prešova pokračovalo maďarské vojsko v strelbe aj po určenej hodine. Nezačalo ihneď požadovaný ústup, keď predpoludním 24. júna malo už dosiahnuť líniu vzdialenú 15 km od terajších pozícií maďarských vojsk, a plnú vinu za to nesie maďarské velenie. Zdôraznil, že podľa známeho rádiogramu predsedu mierovej konferencie Clemenceaua z 22. júna 1919, evakuácia rumunského vojska z maďarského územia, sa uskutoční až potom, keď maďarské vojsko vyprázdni celé územie Česko-Slovenska. Za to ručí predseda mierovej konferencie svojou autoritou, a tiež ďalšie politické podmienky B. Kuna spadajú do kompetencie mierovej konferencie. V dôsledku toho, odvolávajúc sa na vyhlásenie V. Böhma, že je ochotný vyplniť podmienky kladené maršalom Fochom, gen. Pellé „nemôže inak, iba ďalej trvať na okamžitom ústupe maďarských vojsk na miesta ležiace južne od hranice“ stanovenej Najvyššou radou 12. júna 1919.¹⁰³ Čiže gen. Pellé tu nerokuje o evakuácii územia Slovenska, ako hlavný veliteľ čs. armády, ale určuje iba podrobnosti realizácie podľa inštrukcií daných mu mierovou konferenciou.

No v danej chvíli ešte zd'aleka nebolo jasné, aké bude konečné rozhodnutie Maďarov a kde budú stáť vojská MRR o polnoci dňa 26. júna, keď sa prvé jednotky čs. armády dajú na pochod, aby územie Slovenska obsadili až po stanovenú hranicu. Takto dramaticky tiež líčil situáciu poslancom Národného zhromaždenia minister národnej obrany V. Klofáč 25. 6. 1919¹⁰⁴ avšak počas svojho vystúpenia v Národnom zhromaždení vyslovil aj dost' zavádzajúcu informáciu, „že maďarská vláda ve svých posledních depeších zcela pomíjí návrh generála Pellé na vytvoření 4 km širokého neutrálního pásma“.¹⁰⁵ Totiž práve 25. 6. 1919 o 17. hod. sa na podnet gen. Pellého už aj začali v Bratislave rokovania o neutrálnom pásme (zóne). Rokova-

⁹⁹Tamže, č. 20. Potvrdil to ešte telegramom z 25. 6. 1919 o 3.10 hod. (VHÚ Praha, FVM, ref. 98, č. 21).

¹⁰⁰VHÚ Praha, FVM, ref. 98, č. 18.

¹⁰¹VHA Praha, MNO – Presidium, šk. 6, inv. č. 19, č. j. 1685-tisk, Reč V. Klofáča v Národnom zhromaždení 25. 6. 1919.

¹⁰²VHA Praha, FVM, šk. 1, A – M. s., I. odd., zv. 3, č. 19.

¹⁰³Tamže, č. 22.

¹⁰⁴VHA Praha, MNO – Presidium, ref 101.

¹⁰⁵Tamže.

nia prebiehali v dňoch 25. – 27. júna v bratislavskej Redute. Ako už bolo avizované telegramom V. Böhma, z 24. 6. 1919, na čele maďarských parlamentárov stál ľudový komisár Páter Ágoston.¹⁰⁶ Asistovali mu podplukovník Mayer Csejkovits, dôstojník generálneho štábu maďarskej ČA a Dr. Dezső Steinitz – sekretár P. Ágostona. Za čs. stranu rokovania viedol generál Mittelhauser, ktorému asistovali francúzsky podplukovník Faucher a kapitán K. Dušek [obaja z hlavného štábu Rusínskej (východnej) skupiny].¹⁰⁷

Rokovania o neutrálnom pásme rozhodne neboli jednoduché, týkali sa celých hraníc medzi Č-SR a Maďarskom v zmysle 5. a 6. článku známeho Pellého rádiogramu č. 3021 z noci 23. na 24. júna 1919. Pritom konečná hranica medzi Č-SR a Maďarskom z 12. júna 1919 bola zatiaľ stanovená len schematicky za predpokladu, že presné rozhraničenie na mieste potom vykonajú zvláštne rozhraničovacie komisie. Teda stanovenie severnej hranice neutrálneho pásma na čs. strane a južnej hranice tohto pásma na maďarskej strane, tak aby konečná hranica z 12. 6. 1919 viedla približne stredom neutrálneho pásma širokého asi 4 km, bolo rozhodne náročnou a zdĺhavou prácou. Malo sa pri nej pamätať tiež na rôzne eventuality. Tým viac, že nešlo o krátke provizórium. Pri rokovaniach vyskakovali na povrch rôzne nedostatky hraníc, zvlášť na miestach, kde sa vedome presadili etnograficko-politické ohľady na úkor hospodárskych, dopravných alebo strategických zreteľov. Dosť náročné bolo tiež stanovenie kontrolných mechanizmov, ktoré mali dozerať na prísnu neutralitu vytvoreného pásma. Veľmi zložitou sa javila otázka pomerov na Dunaji, a okrem železničnej dopravy v pohraničí, aj otázka pomerov v okolí Sálgótarjánu.¹⁰⁸ Prvoradou úlohou neutrálneho pásma však malo byť odstránenie možností sústavných potýčiek a prestreliiek medzi oboma vojskami. Protokol zmluvy o neutrálnom pásme podpísali 1. 7. 1919 v Bratislave vyššie uvedení vyjednávači z oboch strán. V prvej kapitole zmluvy sa určovali hranice neutrálneho pásma s tým, že „demarkačné línie neutrálneho pásma sú vytýčené miestami menovanými v pripojenom dodatku“, pričom udané miesta (osady) „môžu byť obsadené vojskom“. V žiadnom prípade však „nesmie byť vojskom prekročený ich protihľý okraj ani terén na spojnici týchto okrajov osád (miest)“. V ďalších kapitolách zmluvy sa hovorilo, že v tej časti hranice, ktorá sleduje hlavný plavebný tok Dunaja na západ od jeho stoku s Ipľom, „bude zachované status quo a rieka sama bude tvoriť neutrálne pásmo“. Režim v neutrálnom pásme, t. j. civilná správa a polícia, bude zaistený národnými úradmi z jednej i druhej strany hranice určenej Najvyššou radou 12. 6. 1919. Sporné prípady sa predložia zmiešaným komisiám, ktoré mali vykonávať dozor v neutrálnom pásme. Mali byť vytvorené 4 takéto zmiešané komisie so sídlami: Vácov (Vác), Lučenec, Miškovec (Miskolc) a Mukačevo (Munkács). Všetky komisie mali byť zložené z piatich členov, a sice: z predsedu národnosti anglickej alebo americkej, z dvoch čs. členov (medzi nimi mal byť jeden dôstojník) a z dvoch maďarských členov (medzi nimi mal byť jeden dôstojník). Železničná doprava v neutrálnom pásme mala zostať zachovaná, aj keď musela byť obmedzená na obchodnú dopravu pod dozorom zmiešaných komisií.¹⁰⁹ Zmluvu ratifikovali vlády v Prahe a Budapešti 3. júla 1919 s platnosťou od 4. júla 1919.¹¹⁰ Pritom už 1. júla 1919 ministerská rada v Prahe udelila V. Šrobárovi plnú moc, aby v doroz-

¹⁰⁶VHA Praha, MNO – Hlavný štáb, Oper. odd. 1919, šk. 7, č. 22-6/3, Plná moc od V. Böhma pre ľudového komisára P. Ágostona.

¹⁰⁷VHA Praha, Boje na Slovensku, ZS – Oper. odd. 1919, šk. 8-12, č. 4381. Pozri k tomu tiež A MZV ČR Praha, PA, zv. 48, č. 4879; VHA Praha, FVM, šk. 5, A – M. s., III. odd., zv. 10, č. 5-39; Tiež MNO – Hlavný štáb, Oper. odd. 1919, šk. 7, č. 22-6/3.

¹⁰⁸A MZV ČR Praha, PA, zv. 31, č. 3563.

¹⁰⁹VHA Praha, Boje na Slovensku, ZS, Oper. odd. 1919, šk. 8-12, č. 4381, kópia protokolu s dodatkom o presne stanovenej severnej a južnej hranici neutrálneho pásma.

¹¹⁰K tomu o priebehu a výsledkom rokovaní o neutrálnom pásme podrobnejšie pozri fondy vo VHA Praha: FVM, šk. 3, A – M. s., III. odd., zv. 3, č. 22, 30; tiež šk. 1, I. odd., zv. 3, č. 26-39, 39 bis; VK PR, šk. 18, č. j. 156; Tiež MNO – Presidium, šk. 6, inf. č. 34, inv. jedn. 1910 – tisk; A MZV ČR Praha, PA, zv. 48, č. 4902.

zumení s gen. Pellém „vedl vyjednávani o úpravě otázky neutrálního pásma, pokud v nedostatkú přirozené hranice řek ho bude zapotřebí“.¹¹¹

Teda napriek tomu, že uvedené rokovania boli náročné i zdĺhavé, rozhodne nepatri k tým najproblematickejšim momentom napätého vzťahu medzi Č-SR a MRR po uzavretí prímeria 24. 6. 1919. Dokonca sa zdá, že vedomie ich náročnosti zohralo svoju úlohu aj pri vyhovujúcej odpovedi gen. Pellého na žiadosť hlavného veliteľa maďarskej ČA V. Böhma. Totiž 26. júna o 4.30 hod. V. Böhmu znovu naliehavo žiadal gen. Pellého, aby zohľadnil ťažkú situáciu Maďarska, keď rumunské vojsko útočí pri Kiraly Helmee a je zrejme, „že Rumuni nie sú ochotní poslúchať rozkazy mierovej konferencie, oddávajú otázku garancií, ktorá je pre nás životne dôležitá, prosím Vás veľmi, aby ste predžili prímerie až dovtedy, dokedy by otázka záruk nebola vyjasnená“.¹¹²

Ako o tomto prípade priam za horúca informoval 27. 6. 1919 poslancov Národného zhromaždenia minister národnej obrany V. Klofáč: „Generál Pellé, ktorý v této věci jedná nejen jako zkušený voják, ale i jako obratný diplomat a který jest ve stálém a těsném kontaktu se členy vlády na otázce slovenské zvláště interesovanými i s panem presidentem republiky, odeslal dnes v 1 hod. 32 min. v noci lidovému zmocněnci Böhmovi odpověď“, v ktorej znovu zdôraznil, že otázka záruk je úplne mimo okruh jeho právomocí, podobne, ako aj čs. vlády. No maďarské vojsko po uzavretí prímeria nesplnilo podmienky stanovené maršalom Fochom, ktoré povoľovali v určitej lehote evakuovať maďarské vojsko z čs. územia. Naopak, na viacerých miestach maďarské jednotky vyhánali a plienili obyvateľov Slovenska, proti čomu náležite protestuje a dáva na známosť na vyššie miesta. No napokon sa gen. Pellé dáva obmäkčiť: „Aby byla nově před celým civilisovaným světem dokumentována vůle vlády československé i moje – zabrániti všemu zbytečnému prolívání krve – souhlasím, s výhradou rozhodnutí mírové konference, aby Vám byla povolena nová lhůta k úplnému vyklizování území, náležejících ke státu československému. Tato lhůta vyprší dne 30. června v 11 hod. 59 min. v noci.“¹¹³ Na margo tejto odpovede gen. Pellé ešte žiadal Böhma, aby mu dňa 27. júna pred 3. hod. popoludní potvrdil, že dal jednotkám maďarskej armády rozkaz zastaviť akékoľvek nepriateľstvo.¹¹⁴

Žiadané potvrdenie od V. Böhma síce prišlo 27. 6. 1919 rádiogramom č. 840, ale až o 19.00 hod., pričom maďarský hlavný veliteľ v ňom opäť obvinil čs. jednotky z nedodržania prímeria a znovu prosil Pellého, aby bol trpezlivý, až sa vyrieši otázka záruky zo strany Rumunov.¹¹⁵ Z celého snaženia maďarskej strany koncom júna 1919 bolo totiž evidentné, že sa všemožne usilujú rôznymi vytáčkami a nepodloženými faktmi naťahovať čas. Zrejme aspoň do 28. júna 1919, keď sa malo vo Versailles rozhodnúť, či Nemecko podpíše mierovú zmluvu. Do rámca tejto hry zapadala aj telegrafická nóta B. Kuna z 27. 6. 1919 o 19.00 hod. vláde Č-SR o vyslaní splnomocnenca do Bratislavy k rokovaniu o vojenských a hospodárskych otázkach.¹¹⁶ Tak ako aj ďalší rádiogram V. Böhma č. 842 z 27. 6. 1919 týkajúci sa znovu dodržiavania prímeria.¹¹⁷

To všetko nemohlo uniknúť pozornosti čs. strany, pričom minister Klofáč už 25. júna v Národnom zhromaždení výstižne konštatoval, že „vláda Maďarské republiky rad snaží se ve všech svých odpovědích oddáliti provedení kladených podmínek a komplikuje věc tak prostou, jakou jest bezodkladný ústup za hranice Československé republiky, stanovené mírovou konfe-

¹¹¹VHA Praha, Boje na Slovensku, ZS vel. polit. – 1919, řk. 5, č. j. 49.

¹¹²VHA Praha, FVM, řk. 1, A – M. s., I. odd., zv. 3, č. 23.

¹¹³A MZV ČR, PA, zv. 36, č. 4253; Tiež VHA Praha, MNO – Presidium, řk. 6, inv. č. 18, č. j. 1676 – český text.

¹¹⁴VHA Praha, FVM, řk. 1, A – M. s., I. odd., zv. 3, č. 24 – plné znenie citovanej odpovede gen. Pellého vo francúzskom jazyku, ktoré je datované 26. 6. 1919 o 22.00 hod.

¹¹⁵Tamže, č. 25.

¹¹⁶DEJMEK, ref 8, dok. 271, s. 389-390.

¹¹⁷VHA Praha, FVM, ref 114, č. 27.

renci“.¹¹⁸ Pritom v nasledujúcom svojom vystúpení 27. 6. 1919 v Národnom zhromaždení poslancom naznačil, že aj keď je po 24. júni klud, na celom slovenskom fronte a v Bratislave sa rokuje so zástupcami MRR o vymedzení neutrálneho pásma, „celá vec slovenská neomezuje sa jen na vojensko-diplomatické telegrafovaní, nýbrž prakticky rieši se momenty dalekosáhlého významu“. Ved' v skutočnosti nemáme doteraz mier, ba nie je ani skutočné prímerie, aké býva pred uzavretím mieru dojednané. Je to iba obyčajná prestávka v bojoch, ktorú z rozkazu mierovej konferencie nariadil gen. Pellé. „Protože však každým okamžikem očekávame, jak odpoví předseda mírové konference a maršálek Foch na sdělení, která jim o průběhu událostí i o chování Maďarů generál Pellé učinil“ – oznamoval V. Klofáč – „musí býti vojsko, osvěžené v této pause, připraveno k ráně.“ Ved' je známe, že aj Maďari nezháľajú, pričom vraj panuje na čs. strane „hlboká dôvera ve vojiště i velení, že budeme-li donuceni k novému boji, jehož si nepřejeme, budeme pokračovati ve vítězném postupu, v němž jsme se 24. června zastavili“, vyhlásoval 27. júna v Národnom zhromaždení V. Klofáč.¹¹⁹ Ešte 28. júna o 12.00 hod. poslal gen. Pellé telegrafickú správu do Paríža aj E. Benešovi, ktorá hovoriła o nerešpektovaní požiadaviek dohodových veľmocí Maďarskom.¹²⁰ Pritom gen. Pellé ako splnomocnenec mierovej konferencie v čs.-maďarskom konflikte priebežne informoval Clemenceaua a hlavne maršala Focha o všetkých krokoch, ktoré pri jeho riešení podnikol a s akým výsledkom, čo napokon maršal Foch aj dôrazne požadoval vo svojej telegrafickej nóte z 22. júna 1919.¹²¹ „A jestliže jsme svěřili osud části svých slovenských bratří do rukou vzácného svého přítele generála Pellé, který nám podává důkazy svého zápalu pro naši věc“ – ako vyhlásoval v Národnom zhromaždení 27. 6. 1919 V. Klofáč – treba tiež s ministrom národnej obrany povedať, že práve z Pellého strany sa od začiatku riešenie „slovenské věci“ neobmedzovalo iba na „vojensko-diplomatické telegrafovaní“.¹²²

Aj za priameho tlaku maďarskej ofenzívy sa Pellé sústredil na usporiadanie veliteľských pomerov v demoralizovanej čs. armáde, keď dôstojníci francúzskej vojenskej misie prevzali veliteľskú zodpovednosť v rámci čs. brannej moci na Slovensku. Ďalej sa sústredil na pozdvihnutie disciplíny i bojového ducha a zastavenie maďarskej ofenzívy, na opätovné obnovenie funkcie zbrojného priemyslu v Č-SR a zlepšenie situácie v oblasti výzbroje čs. armády dodávkami z Francúzska i Talianska. V neposlednom rade však na vytvorenie nových záloh a na prípravu k veľkej protiofenzíve pod jeho velením, v prípade, že by sa obom veliteľom a na prípravu k veľkej protiofenzíve pod jeho velením, v prípade, že by sa obom veliteľom dvoch armádnych skupín na Slovensku (gen. Mittelhauserovi a gen. Hennocqemu) nepodarilo vlastnými silami i pridelenými posilami zdat' odpor nepriateľa a vypudíť ho z územia Č-SR.¹²³ To všetko sa dialo tiež v súlade so známymi dispozíciami maršala Focha Pellému z 12. 6. 1919¹²⁴, ako aj s jeho telegrafickou nótou z 22. 6. 1919, v ktorej výslovne vyzýval Pellého, aby nepoľavoval v ostrážitosti a vyvaroval sa akýchkoľvek prekvapení „zvlášť v priestore Bratislavy“.¹²⁵

Aj v dôsledku toho už v polovici júna 1919 dosiahli čs. jednotky v počte 98 práporov na fronte miernu prevahu nad maďarskou ČA. Okrem toho sa na Morave vytvoril plnohodnotný armádny zbor s 24 prápormi a 33 delostreleckými batériami. Jeho 9. divízia presunula do priestoru Bratislava – Trnava a 8. divízia ležala na moravsko-slovenskom pomedzí v priestore Hodonín – Uherské Hradište – Veselí na Morave – Myjava – Senica. Zbor bol pripravený kedykoľvek zasiahnuť. Zároveň sa prepravovali domobranecké prápory z Talianska do vlasti

¹¹⁸VHA Praha, MNO – Presidium 1919, šk. 6, inv. č. 19, č. j. 1685 – tisk.

¹¹⁹Tamže, inv. č. 18, č. j. 1676; Tiež A MZV ČR, PA, zv. 31, č. 3563.

¹²⁰DEJMEK, ref 8, dok. 272, s. 390.

¹²¹VHA Praha, FVM, ref 91.

¹²²VHA Praha, MNO – Presidium, ref 118.

¹²³HRONSKÝ, ref 5, s. 224.

¹²⁴VHA Praha, FVM, šk. 5, A – M.S., III odd., zv. 10, č. 1.

¹²⁵Tamže, šk. 1, A – M.S., I odd., zv. 3, č. 13.

spolu s dodávkami zbraní a streliva. V druhej polovici júna sa situácia čs. armády očividne zlepšila a vytvorila si istú zálohu aj na ofenzívnu operáciu väčšieho rozsahu, ak by sa pre ňu Dohoda rozhodla.¹²⁶

Dňa 28. júna 1919 sa zraky celého sveta upierali na Versailles, kde porazené Nemecko podpísalo mierovú zmluvu, čo očividne našlo priamy odraz aj v ďalšom vývoji čs.-maďarského konfliktu. Už 29. júna 1919 o 11.15 hod. poslal hlavný veliteľ maďarskej ČA V. Böhm generálovi Pellému rádiogram č. 461, v ktorom oznamoval, že jeho vláda sa rozhodla ihneď, bez čakania na záruky ohľadom postupu Rumunov, uposlúchnuť výzvu gen. Focha: „Dostal som od svojej vlády rozkaz, aby som začal okamžite vyprázdňovať okupované územie a poslušný tohoto rozkazu, nariadil som stiahnutie vojska ... Evakuácia začne 30. júna o 5.00 hod. ráno a dopoludnia dosiahnu vojská čiaru 15 km vzdialenú od terajšej čiary. Vynasnažím sa zo všetkých síl, aby toto vyprázdnenie sa vykonalo čo najrýchlejšie ...“ V prípade, že z nejakých technických dôvodov by sa nedalo zrealizovať tento jeho zámer do 48 alebo 96 hodín, verí, že zo strany Pellého nedôjde k zbytočnému krviprelievaniu medzi vojakmi. Na záver prosil Pellého, aby do 29. júna 15.00 hod. potvrdil, či prijíma Böhmove návrhy.¹²⁷

Generál Pellé odpovedal rádiogramom z 29. júna 1919 o 14.30 hod. Zobral v ňom na vedomie Böhmove návrhy s tým, že „považuje to za prvý dôkaz dobrej vôle, že maďarské vojská sa 30. júna stiahnu za súčasnú čiaru“, ale vyhradzuje si voľnosť konania pre prípad, že nasledujúce podmienky nebudú splnené. Po starostlivom preskúmaní situácie Pellé totiž ustanovuje „dátum a hodinu ukončenia ústupu na 2. júla 11.59 hod. večer pre celé maďarské vojsko nachádzajúce sa na západ od čiary Bartfa (Bardejov), Nagysáros (Veľký Šariš), Margitfalva (Margecany), Szepesi (Moldava nad Bodvou), Vylak (Svetlice), Szanticska a do 4. júla 11.59 hod. večer pre vojsko na východ od tejto čiary. Nariadil som vojsku, ktorému velím, aby začalo od tohoto dňa a hodiny s obsadzovaním tohto územia.“ Napokon Böhma uistil, že určite vykoná všetko, aby sa predišlo zbytočnému krviprelievaniu, ale znovu si vyhradzoval právo rozhodovať o opodstatnenosti prípadných ťažkostí technického charakteru zo strany ustupujúceho maďarského vojska.¹²⁸

Aj z tohto posledného rádiogramu gen. Pellého je zjavné, že po toľkých zlých skúsenostiach s ústupom maďarského vojska zo Slovenska, zostávala čs. strana aj v danom okamžiku v strehu. V tomto prípade však posledné nariadenie gen. Pellého o tom, že celý ústup maďarského vojska za konečnú hranicu medzi Č-SR a Maďarskom z 12. júna 1919 sa musí uskutočniť do 4. júla 23.59 hod., maďarské velenie skutočne uposlúchlo. Ako o tom 10. 7. 1919 referoval pred Národným zhromaždením V. Klofáč: „... A tak zahájili Maďari dne 30. června svoj ústup za hranice. Stalo sa tak v hodine vážne a posledné, nebot' náš vrchný veliteľ generál Pellé vydal již 28. června oběma vrchním generálům rozkaz, aby dne 1. července ráno zahájena byla všeobecná ofenzíva. Jen rychlý ústup nepřítelē zabránil našemu vojsku vítězně provázeti nepřítelē zbraní až za hranice. Naše vojsko bylo již tou dobou v dobrém stavu“ – konštatoval minister národnej obrany a na margo štyroch dní, ktorými sa na základe povolenia generálom Pellém maďarskému vojsku odložil ústup do 30. júna, poznamenal: „Ty 4 dny měly pro nás ohromný význam. Těmi dny, v nichž se pracovalo ve dne v noci, nabývali jsme nad Maďary naprosté převahy.“¹²⁹ K tomu možno iba potvrdiť slová V. Klofáča, že gen. Pellé skutočne vydal 28. júna dôverný rozkaz č. 3190/3 EM gen. Mittelhauserovi a gen. Hennocqueovi započat' 1. júla 1919 všeobecnú ofenzívu, pokiaľ by maďarské vojsko nezačalo ústup 30. júna 1919.¹³⁰

¹²⁶HRONSKÝ, ref 6, s. 614-615; Pozri tiež výmenu listov medzi Masarykom a Benešom od 11. 6. – 23. 6. 1919. ŠOLLE, ref 16, s. 275-294; A MZV ČR Praha, PA, zv. 48, č. 4875, Masaryk – Benešovi 14. 6. 1919.

¹²⁷VHA Praha, FVM, šk. 1, A – M. s., I. odd., zv. 3, č. 30.

¹²⁸Tamže, č. 31; tiež FVM, šk. 5, A – M. s., III. odd., zv. 10, č. 82 – nariadenie gen. Pellého č. 2213 z 29. 6. 1919.

¹²⁹VHA Praha, MNO – Presidium 1919, šk. 4, č. 2178.

¹³⁰VHA Praha, FVM, ref 127, č. 29.

Všetky maďarské jednotky sa stiahli za južnú hranicu neutrálneho pásma do 5. júla 1919, ale na mnohých miestach Slovenska ulúpili zásoby i cenný materiál.¹³¹ Napokon 6. júla o 23.30 hod. gen. Pellé poslal Böhmovi zhrňujúci rádiogram, v ktorom mu oznámil, že poslal predsedovi mierovej konferencie jeho rádiogram č. 887 zo dňa 4. 7. 1919 a zároveň Clemenceauovi oznámil, „že maďarské vojsko vyprázdnilo územie Česko-Slovenskej republiky až po určenú hranicu“. No výslovne sa ohradzuje „proti plieneniu spáchanému v priebehu tohoto ústupu maďarského vojska, ktoré sústavne odvádzalo železničné zariadenia, telegrafné a telefónne zariadenia, bankovky a dôležité zásoby potravín, olúpilo mnoho obyvateľov i továrne a spôsobilo značné škody jak na štátnych zariadeniach, tak aj na súkromnom majetku.“¹³²

Jednotky čs. vojska obsadili nepriateľom evakuované územie Slovenska až po severný okraj neutrálnej zóny do 7. júla na základe operačného rozkazu gen. Pellého č. 3294-3/EM.¹³³ V situačných správach zo Slovenska, ktoré od 27. 6. 1919 pražské MNO zasielalo denne aj čs. vojenským attaché v Paríži, Ríme i v Bukurešti, sa 7. 7. 1919 už iba stroho konštatovalo: „Naše oddily obsadili území až k severní hranici neutrálního pásma.“¹³⁴ Tým však ešte nebola položená posledná bodka za otázkou čs.-maďarskej hranice ani za ozbrojenými akciami a operáciami, ktoré sprevádzali vývoj vzťahov medzi Česko-Slovenskom a Maďarskom v rokoch 1918 – 1919. Otázke bezpečnosti budeme venovať pozornosť aj v záverečnej (piatej) časti tejto série štúdií o politicko-diplomatických a vojenských dispozíciách pri utváraní hraníc Slovenska v rokoch 1918 – 1919.

M. HRONSKÝ: POLITISCH-DIPLOMATISCHE UND MILITÄRISCHE HAUPTDISPOSITIONEN
BEI DER BILDUNG DER SLOWAKISCHEN GRENZEN IN DEN JAHREN 1918 – 1919
(TEIL IV)

Die Studie stellt den viertel Teil der Serie von Beiträgen dar, die in dieser Zeitschrift unter gleichen Titeln veröffentlicht wurden. Chronologisch behandelt sie den Zeitraum vom Ende Mai bis zum Anfang Juli 1919, der mit der Invasion und den Kämpfen der ungarischen Roten Armee in die Slowakei zusammenfiel, und endet mit ihrem Rückzug aus dem slowakischen Gebiet. In dieser Zeit kam es auch zu einer sehr wichtigen Entscheidung der Friedenskonferenz in Paris, die die Festsetzung der Grenze an Ungarn betraf, und zur unmittelbaren Reaktion des Höchsten Rates auf die Invasion der ungarischen Bolschewiken in die Tschechoslowakei wurde. Am 12. Juli 1919, im Folge diesen Angriffes, entschlossen sich nämlich die höchsten Vertreter der Entente-Großmächte, mit der Festsetzung von provisorischen Demarkationslinien aufzuhören. Der höchste Rat setzte (in einigen Quellen ist der 13. Juni 1919 angeführt) die Grenze zwischen Tschechoslowakei und Ungarn fest, was er am 15. Juni 1919 sowohl Prag, als auch Budapest offiziell telegraphisch mitteilte. Mit der (in der Reihenfolge schon zweiten) strengen schriftlichen Note des Vorsitzenden der Friedenskonferenz G. Clemenceau forderte er gleichzeitig die ungarische Regierung von B. Kun auf, die Feindschaft sofort zu beenden und die ungarische Armee in der angesetzten Frist von 4 Tagen aus dem Gebiet der Slowakei zurückzuziehen. Die Note betonte, dass die Grenzen jetzt schon definitiv festgesetzt sind, und dass sie zufolge der gegenwärtigen Okkupation auf keinen Fall geändert werden. Die ungarische Regierung beabsichtigte weder die zweite Note von Clemenceau direkt zu akzeptieren, und größtmöglich zog sie den Anfang der Evakuation ihrer Truppen aus dem Gebiet der Slowakei hin. Diese Taktik praktizierte sie bis zur Unterzeichnung des Friedensvertrages mit Deutschland im Schloss zu Versailles am 28. Juni 1919. Infolgedessen bekam General M. Pellé am 22. Juni 1919 vom Marschall F. Foch, als auch von Clemenceau, die Bevollmächtigung, im Namen der Entente die Räumung

¹³¹VHA Praha, VK PR 1919, všeob., šk. 12, č. j. 477, Situačné správy zo Slovenska 30. 6. – 5. 7. 1919; Tiež MNO – Hlavný štáb, Oper. odd. 1919, šk. 2, č. 3-78/16-17; FVM, šk. 1, A – M. s., I. odd., zv. 3, č. 34, 35, 37, 38, 40, 42, 43, 44, 45 – výmena rádiogramov medzi Pellém a Böhmom 1. 7. – 4. 7. 1919.

¹³²VHA Praha, FVM, ref 127, č. 46. K tomu tiež VHA Praha, MNO – Hlavný štáb, Oper. odd. 1919, šk. 2, č. 3-78/16-18; 3-78/22.

¹³³VHA Praha, FVM, šk. 5, A – M. s., III. odd., zv. 10, č. 93. K tomu pozri tiež fondy MNO – Hlavný štáb, Oper. odd. 1919, šk. 2, č. 3-78/18-20; VK PR 1919, Všeob., šk. 12, č. j. 477 – situačné správy zo Slovenska 6. – 7. 7. 1919.

¹³⁴VHA Praha, MNO – Hlavný štáb, Oper. odd. 1919, šk. 2, č. 3-78/20.

des tschechoslowakischen Gebietes von der ungarischen Armee – bis hinter die Grenze, die von dem Höchsten Rat am 12. Juni 1919 festgesetzt wurde, zu leiten. Das gelang ihm bis 5. Juli 1919 zu erreichen, als sich die ungarischen Truppen hinter den südlichen Rand der abgemachten, 4-km breiten neutralen Zone zurückzogen. Die Truppen der tschechoslowakischen Armee besetzten der nördlichen Rand der Zone bis 7. Juli 1919.

Der Aufsatz mit einer reichen Quellenbasis nimmt die Entwicklung, als auch das Dramatische des erwähnten historischen Prozesses detailliert auf, und berücksichtigt angemessen die heimischen, als auch internationale Aspekte und Zusammenhänge. Speziell stellt er sich aber auf den Verlauf der Kämpfe des gegenständlichen Kriegskonfliktes ein, den er nur allgemein folgt. Auf Grund des neuen Quellenmaterials konzentriert sich der Verfasser auf die politisch-diplomatischen, als auch militärischen Ereignisse und Dispositionen, die mit entscheidendem Maß die Formierung der Grenzen des tschecho-slowakischen Staates an Ungarn der Nachkriegszeit determinierten, und die ungarische Armee zum Rückzug aus dem besetzten Gebiet der Slowakei zwangen. Vielleicht auch um den Preis einer größeren Menge von zeitgemäßen Zitaten und Dokumenten vorrangiger Art ergänzt dieser Beitrag eine Lücke in der slowakischen Historiographie und erweitert ein ziemlich mangelhaftes Bild – nicht nur in der Beziehung zwischen Prag und Paris, bzw. Budapest und Paris, sondern vor allem zwischen dem Oberkommando der tschechoslowakischen Armee in Prag und dem Oberkommando der ungarischen Roten Armee in Gödöllő.